Utbildningsutskottets betänkande 1982/83: 20

om det obligatoriska skolväsendet m. m. (prop. 1982/83: 100)

ÅTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1982/83: 100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Det obligatoriska skolväsendet m. m. punkterna D 9 och D 11–D 17 jämte motioner.

1. **Bidrag till driften av grundskolor m. m.** Regeringen har under punkt D 11 (s. 261–276) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats om bidrag till studie- och yrkesorientering genom förstärkningsresursen,

2. godkänna vad som i propositionen har förordats om minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet,

3. godkänna vad som i propositionen har förordats om förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84,

4. godkänna vad som i propositionen har förordats om ökning av viss del av förstärkningsresursen,

5. godkänna vad som i propositionen har förordats om provledarverksamhet och om upphörande av statsbidrag till sådan verksamhet,

6. godkänna vad som i propositionen har förordats om bibehållande av skolledartjänster i grundskolan,

7. godkänna vad som i propositionen har förordats om statsbidrag till vissa Waldorfskolor,

8. godkänna vad som i propositionen har förordats om åtgärder på lågstadiet,

9. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 12 975 000 000 kr.

Motionerna

1982/83: 581 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

2. att riksdagen uttalar att träningen i svenska språket måste ges en framträdande plats i förskola och grundskola,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att prövningen av stöd till fristående skolor i enlighet med de under hösten 1982 fastställda reglerna måste ske utan dröjsmål,

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag rörande sänkt skolpliktsålder med flexibel intagning till grundskolan i enlighet med vad som i motionen anförts,

14. att riksdagen hos regeringen hemställer om utvärdering av hemspråkreformen i syfte att klarlägga vilka som i framtiden skall ha rätt till sådan undervisning,

20. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av hur skolans resurser utnyttjas i enlighet med vad som i motionen anförts.

1982/83: 849 av Karin Andersson m. fl. (c) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1982/83: 847 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att språk- och kulturarvskommittén ges i uppdrag att överväga frivillig hemspråksundervisning utanför ordinarie skoltid på det sätt som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om anordnande av en experimentskola för undervisning på invandrarspråk inom det svenska grundskoleväsendet.

1982/83: 943 av Kerstin Anér (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att medel skall anvisas för statsbidrag till fristående skolor enligt tidigare riksdagsbeslut.

1982/83: 948 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentarisk utredning tillsätts med uppgift att framlägga förslag till nytt statsbidragssystem för grundskolan och gymnasieskolan i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen,[1]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs rörande principerna för den fria resursanvändningen i ett decentraliserat beslutssystem,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs rörande ikraftträdandet av bidragssystemet till skolor med enskild huvudman,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs rörande försöksverksamhet med lågstadium utan traditionell årskursuppdelning och samarbete med förskolan,

10. att riksdagen avslår regeringens förslag i fråga om lärarresursernas fördelning vid praktisk arbetslivsorientering.

1982/83: 951 av Birger Hagård (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande undantagen från en kommuns skyldighet att erbjuda hemspråksundervisning.

1982/83: 967 av Ola Ullsten m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolstart från sex års ålder,

[1] Yrkandet behandlas även i betänkandet UbU 1982/83: 21.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återföra hela eller viss del av tiden för de fria aktiviteterna till den timplanebundna verksamheten,

4. att riksdagen beslutar att till regeringen återförvisa förslaget om besparingar i samband med elevernas praktiska arbetslivsorientering.

1982/83: 1392 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. avslår regeringens förslag om minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet,

2. att riksdagen beslutar att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisa ytterligare 128 000 000 kr. utöver regeringens förslag.

1982/83: 1611 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen som sin mening uttalar att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, varvid även innehållet i undervisningen skall utvidgas till att omfatta en bred och inträngande undervisning i modersmålets kultur och historia,

2. att riksdagen beslutar att bidrag till kostnader för undervisning i hemspråk och för studiehandledning på hemspråk skall utgå med 1,5 lärarveckotimmar per deltagande elev,

3. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändrade bestämmelser för hemspråksundervisning för invandrarbarn med syfte

a) att modersmålsundervisning görs obligatorisk och ges samma ställning som övriga obligatoriska ämnen i grundskolan,

b) att även då hemspråksundervisningsgrupp omfattande fyra elever ej kan ordnas, varje elev skall garanteras minst fem veckotimmar hemspråksundervisning och att statsbidrag skall utgå enligt detta,

4. att riksdagen som sin mening uttalar att invandrarbarnen i största möjliga utsträckning bör beredas möjlighet till undervisning i enspråkig grupp.

1982/83: 1886 av Lars Hedfors m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förstärkningsresurser och behovet av ett nytt statsbidragssystem till grundskolan.

1982/83: 1892 av Gullan Lindblad (m) och Margareta Gard (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande behovet av specialklasser inom grundskolan.

1982/83: 1917 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder så att bindande tillämpningsföreskrifter upprättas i enlighet med riksdagens tidigare beslut om nytt statsbidragssystem för grundskolan,

7. att riksdagen uttalar att staten bör överta en större del än hittills av kostnaderna för det obligatoriska skolväsendet,

8. att riksdagen beslutar att till Bidrag till driften av grundskolor m. m. anvisa ytterligare 270 000 000 kr. utöver regeringens förslag.

1982/83: 2174 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

4. att riksdagen beslutar att fria aktiviteter under den samlade skoldagen skall finansieras inom ramen för förstärkningsresursen,

5. att riksdagen beslutar att avskaffa den särskilda anslagsposten för bidrag till icke timplanebunden verksamhet under den samlade skoldagen,

6. att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag till åtgärder på lågstadiet,

7. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna det angelägna i en striktare tillämpning av reglerna för rätten till hemspråksundervisning,

8. att riksdagen beslutar till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 12 881 800 000 kr.

Utskottet

Utskottet behandlar i det följande dels förslag som regeringen under punkten Bidrag till driften av grundskolor m. m. underställt riksdagen, dels vissa motioner som väckts under allmänna motionstiden år 1983 och som rör grundskolan.

Statsbidragssystemet m. m.

Statsbidraget till grundskolan utgår fr. o. m. redovisningsåret 1978/79 enligt förordningen (1978: 345) om statsbidrag till driftkostnader för grundskolan m. m. Det nya statsbidragssystemet innebär att statsbidraget till kostnader för lärarlöner och vissa anordningar inte längre beräknas på de faktiska kostnaderna utan på ett schabloniserat sätt.

Bidrag till kostnader för lärarlöner utgår huvudsakligen i form av *basresurser*. En basresurs utgår i normalfallet för varje påbörjat 25-tal elever i var och en av årskurserna 1–3 och för varje påbörjat 30-tal elever i var och en av årskurserna 4–9. Länsskolnämnden fastställer antalet basresurser för varje skolenhet i en kommun med hänsyn till antalet elever i varje årskurs av grundskolan vid enheten.

En basresurs i årskurserna 1–6 motsvaras av ett bestämt antal veckotimmar per årskurs. På högstadiet är antalet veckotimmar per basresurs inom en årskurs beroende på hur många basresurser som fastställs för årskursen vid skolenheten. Statsbidraget avseende basresurserna beräknas med utgångspunkt i ett riksgenomsnittligt veckotimpris för lärarlöner per stadium. Veckotimpriset utgörs av årskostnaden för en veckotimme och fastställs årligen med hjälp av lönestatistik.

Det bör noteras, att även om basresurserna beräknas efter påbörjade 25-tal resp. 30-tal elever per årskurs vid skolenheten har antalet elever per basresurs på de olika stadierna kommit att ligga avsevärt under delningsta-

len 25 och 30. Detta beror på att de regler som gäller för beräkning av antalet basresurser i en kommun gör det möjligt att ta hänsyn till kommunens tätortsgrad och geografiska förhållanden i övrigt.

Bidrag till kostnader som avser olika insatser för undervisning och andra särskilda insatser under skoldagen inom grundskolan utgår förutom i form av basresurser i form av en *förstärkningsresurs*. Förstärkningsresursen har ersatt flertalet specialdestinerade bidrag som fanns före den 1 juli 1978 – bl. a. bidragen till specialundervisning, resurstimmar, fritt valt arbete, maskinskrivning, frivillig musikundervisning, viss undervisning i slöjd – och därefter kompletterats med resurser för nya ändamål (se *bilaga*). Förstärkningsresursen utgår med hänsyn till antalet elever i kommunens grundskola den 15 september. Den uppgår till 0,6384 veckotimmar per elev för läsåret 1982/83. Statsbidraget till förstärkningsresursen beräknas efter ett veckotimpris, som fastställs årligen och är ett enhetligt schablonbelopp, lika för alla stadier och för alla kommuner.

Bidrag i form av *tilläggsbidrag* utgår till kostnader för vissa lärarvikarier och vissa övriga anordningar. Tilläggsbidraget utgår med viss procentsats på bidragen till basresurser och förstärkningsresurs. Härutöver utgår bidrag till skoldirektörer och biträdande skoldirektörer, rektorer och studierektorer, särskild undervisning, viss stödundervisning, undervisning i hemspråk m. m.

I motion 1982/83: 948 (yrkande 1 i denna del) hemställs att riksdagen hos regeringen begär utredning om ett nytt system för statsbidrag till grundskolan. Kommunernas olika förutsättningar att organisera skolväsendet beroende på tätortsgrad m. m. bör, säger motionärerna, utan alltför stora svårigheter kunna vägas in i ett nytt, elevrelaterat bidragssystem.

Utskottet erinrar om att riksdagen så sent som år 1978 (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260) fattat beslut om ett nytt statsbidragssystem för grundskolan och att skolöverstyrelsen (SÖ) inom ramen för sitt myndighetsansvar har att granska effekterna av det nya statsbidragssystemet för stat och kommun. Frågor om användning av statsbidraget har utskottet behandlat i betänkandena UbU 1975/76: 30 (s. 46 ff.) och UbU 1977/78: 21 (s. 11 ff.). Med hänvisning till att tätortsgrad m. m. för kommun i hög grad kan beaktas inom ramen för nuvarande bidragssystem och till vad som i övrigt anförts avstyrker utskottet motion 1982/83: 948 yrkande 1 i denna del.

I motion 1982/83: 1917 (yrkandena 7 samt 8 i denna del) efterlyses åtgärder från regeringens sida som innebär att regeringen återför till kommunerna den del av av statsbidraget på skolområdet som tidigare dragits in, nämligen *2 % av statsbidraget* till grundskolan. Bidraget till grundskolan föreslås uppräknat med 270 milj. kr.

Enligt utskottets mening är det statsfinansiella läget sådant att det inte är möjligt att nu öka statsbidraget till kommunerna. Med detta konstaterande

föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1982/83: 1917 yrkandena 7 samt 8 i förevarande del.

Frågor om hur skolan skall tillgodose behoven hos elever som behöver särskilt stöd tas upp både i propositionen och i tre motioner. Föredragande statsrådet anför att *den fria resursanvändningen* bör omprövas för kommunernas del om den inte leder till en förbättrad måluppfyllelse genom att förbättra situationen för de elever som har de största behoven av särskilda undervisningsinsatser. I motion 1982/83: 1917 (yrkande 1) begärs bindande föreskrifter beträffande kommunernas utnyttjande av statsbidraget till skolan. Bidraget bör styras till socialt och ekonomiskt utsatta grupper. Ett likartat förslag framförs i motion 1982/83: 1886, i vilken också hävdas att antalet lärarveckotimmar specialundervisning har minskat från 318 500 läsåret 1976/77 till 295 000 läsåret 1978/79, som är det första läsåret för det nya statsbidragssystemet. En annan syn på föredragande statsrådets uttalande om en omprövning av den fria resursanvändningen för kommunernas del framförs i motion 1982/83: 948 (yrkande 2), enligt vilken det är viktigt att centrala myndigheter förmår acceptera att ett decentraliserat beslutssystem innebär att lokala och regionala organ kan lösa föreliggande uppgifter på olika sätt. Det är på den lokala nivån behoven bäst konstateras. Det är också viktigt att de centrala organen uppfattar lokala beslutsfattare som vägledda av goda ambitioner i minst samma utsträckning som de anser sig själva vara bärare av sådana. I motionen föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen detta till känna.

Utskottet tar först upp frågan huruvida insatserna för enskilda elever med behov av stöd minskat genom det nya statsbidragets tillkomst den 1 juli 1978.

Utredningen om skolans inre arbete (SIA) konstaterade i sitt betänkande (SOU 1974: 53) Skolans arbetsmiljö att specialundervisningen organisatoriskt utvecklats långt bort från enkla modeller med enbart specialskolor och specialklasser. Inom ramen för samordnad specialundervisning hade flexibla former med kliniker och annan specialundervisning växt fram. SIA-utredningen hävdade att begreppet specialundervisning genom denna utveckling blivit svårare att avgränsa. Enligt utredningen är specialundervisning namnet på en speciell organisationsform inom skolan som genom särskilda beslut erhåller visst antal lärarveckotimmar avsedda för lärare 3 och 4 (speciallärare), medan specialpedagogik är ett sammanfattande namn på metoder i skolans arbete som syftar till bättre metodisk anpassning av undervisningen till elever med olika typer av svårigheter. Utredningen framhåller att specialpedagogik kan förekomma och befrämjas oberoende av om den anordnas på en särskild typ av statsbidragsberättigade timmar för lärare 3 och 4. Omvänt garanterar benämningen specialundervisning på vissa timmar inte att det metodiska arbetet under dessa präglas av specialpedagogik.

Utifrån SIA-utredningens definition av begreppen specialundervisning och specialpedagogik vill utskottet erinra om att jämförande undersökningar beträffande antalet undervisningstimmar som fullgjorts av innehavare av tjänst som lärare 3 och 4 före resp. efter den 1 juli 1978 inte visar hur omfattningen av insatser för elever med särskilda behov – specialpedagogiska insatser – har utvecklats sedan det nya statsbidragssystemet infördes. Specialpedagogiska insatser kan inom ramen för arbetsenheten fullgöras även av andra lärare än dem som erhållit ett formellt förordnande som lärare 3 och 4. Målet att stödja elever med särskilda behov nås knappast genom så enkla åtgärder som att åter styra antalet tjänster som lärare 3 och 4 i kommunerna från centralt håll. Riksdagen har inför statsbidragsreformen år 1978 slagit fast att en av utgångspunkterna vid resursfördelningen inom skolväsendet måste vara att man kan tillgodose de olika behov av insatser som elever med särskilda skolsvårigheter har (UbU 1975/76: 30 s. 46 ff., rskr 1975/76: 367). Med det anförda anser utskottet att riksdagen bör avslå motionerna 1982/83: 1886 och 1982/83: 1917 yrkande 1.

Det är viktigt att skolans förstärkningsresurs i erforderlig utsträckning används för insatser för barn med särskilda behov. Utskottet finner det angeläget att denna intention med det nya statsbidragssystemet förverkligas. Utskottet har därför ingen erinran mot vad föredragande statsrådet anfört om en förbättrad måluppfyllelse i detta avseende. Motion 1982/83: 948 yrkande 2 bör avslås av riksdagen.

Enligt motion 1982/83: 1892 skall *specialklasser* kunna finnas inom en skolenhet och vara en naturlig del av den. Motionärerna har uppfattningen att sådan klass med långsammare lärogång och avpassat arbetsmaterial skulle kunna vara till hjälp för elever som har svårigheter i skolan. Undervisningen bör handhas av utbildad speciallärare.

Frågor om specialundervisning i särskild grupp har utskottet behandlat i bl. a. betänkandet UbU 1975/76: 30 om skolans inre arbete (s. 25; rskr 1975/76: 367). Där anförs bl. a. att riktmärket alltid måste vara att eleven får den hjälp han eller hon behöver och i den arbetsmiljö som är mest lämpad för honom eller henne.

I Lgr 80 (s. 55) uttalas att elevens svårigheter kan vara så stora att han eller hon under längre tid – mer än en termin – behöver stöd i särskild undervisningsgrupp (specialundervisning). Skolan måste då göra en mer ingående utredning om elevens situation. Elevvårdskonferensen kan, i samråd med elev och föräldrar, besluta att elev skall följa sådan särskild undervisningsgrupp. Närmare föreskrifter härom finns i 5 kap. 38 och 39 §§ skolförordningen. Elever, som på så sätt kommer att arbeta utanför arbetsenheten, förlorar den omedelbara kontakten med sina kamrater. Särskild undervisningsgrupp bör därför enligt läroplanen begränsas till enbart det eller de ämnen, där elevens svårigheter är särskilt stora. I läroplanen fastslås emellertid också att elevers svårigheter – intellektuella

och fysiska handikapp, känslomässiga och sociala störningar – kan vara så stora, att eleverna måste följa särskild undervisningsgrupp under alla lektioner.

Med hänvisning till vad som i betänkandet UbU 1975/76: 30 och i Lgr 80 anförs om särskild undervisningsgrupp föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1982/83:1892.

Praktisk arbetslivsorientering

I proposition 1982/83:100 föreslår föredragande statsrådet en besparing som i princip innebär att bidrag till lärarlöner inte utbetalas under tid för praktisk arbetslivsorientering (prao) på grundskolans högstadium, dvs. under fyra veckor. Besparingen beräknas uppgå till sammanlagt 148 milj. kr. Föredragande statsrådet föreslår att viss del av besparingen, nämligen 20 milj. kr., återförs till kommunerna som en resurs för lärares och annan skolpersonals besök på prao-platser. Tekniskt bör, heter det i propositionen, besparingen utformas så att veckotimpriset för högstadiet minskas i den utsträckning som erfordras för att den avsedda besparingen skall uppnås. För att besparingseffekt skall uppnås redan budgetåret 1983/84 bör utbetalningen av förskott under detta år reduceras med belopp motsvarande besparingen. Förskottsutbetalningen skall därvid baseras på ett veckotimpris som är lägre än det som slutgiltigt fastställs för redovisningsåret 1982/83, på vilket förskottsutbetalningen för redovisningsåret 1983/84 annars skulle ha baserats. Avsikten är att kommunerna skall kompensera sig för denna minskning genom att utnyttja den möjlighet avtal och skolförordningen ger dem att lägga ut den undervisning, som enligt propositionen inte utförs under de veckor eleverna har prao, under övrig tid av läsåret. Enligt 14 kap. 11 § skolförordningen får den undervisningsskyldighet som åligger lärare på grundskolans högstadium ökas under en del av läsåret och minskas under en annan del av läsåret. Det sammanlagda antalet veckotimmar under ett läsår får dock ej ändras härigenom.

I motionerna 1982/83: 948 (yrkande 10), 1982/83: 967 (yrkande 4) och 1982/83:1392 (yrkandena 1 samt 2 i denna del) föreslås avslag på regeringens besparingsförslag. Avsikten med riksdagens beslut om en utökad prao i skolan var enligt motionärerna att koppla samman erfarenheterna av prao med undervisningen i de olika skolämnena. Regeringsförslaget anses i motionerna innebära att betydligt färre lärare än eljest engageras i praoarbetet och att det samarbete som byggts upp mellan skola och arbetsliv bryts sönder. De inbesparade lärartimmarna motsvarar vidare ca 900 lärartjänster. En indragning av ett så stort tjänsteunderlag anses bidra till ökad arbetslöshet bland lärare. Slutligen sägs det föreslagna omfördelningssystemet för lärarresurserna vara svåröverskådligt och administrativt krångligt för kommuner, skolor och schemaläggare.

Utskottet vill med anledning av propositionen och motionerna anföra följande.

SÖ har i anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 presenterat förslag till besparingar på skolområdet för att finansiera sina reformförslag. Ett av SÖ:s besparingsförslag avser bidrag till lärarlöner under tid för prao på högstadiet.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det i nuvarande ekonomiska situation inte är möjligt att totalt öka statens utgifter på skolområdet. Det är därför – som utskottet ser det – nödvändigt att genomföra omprioriteringar för att därigenom få utrymme för förstärkningar på skolområdet där sådana behövs. Den besparing som nu föreslås beträffande viss del av lärarlönebidraget i grundskolan är nödvändig för att i annat sammanhang möjliggöra reformer som bedöms angelägna.

SÖ har inför utskottet redovisat att ett stort antal kommuner i dag har prao i helklass och därmed redan genomfört den organisation av helklassprao som förutsätts i propositionen. Av SÖ:s redovisningar i övrigt har framgått att de invändningar av administrativ art som i motionerna framförts mot besparingen inte utgör hinder för att förslaget genomförs.

För att skapa förutsättningar för kontakter mellan skola och arbetsplats under elevernas prao-perioder avsätts i propositionen 20 milj. kr. Denna resurs återförs till skolväsendet inom den icke-undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Den icke-undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen kan då höjas med 0,0058 veckotimmar per elev för läsåret 1983/84. Den återförda resursen är avsedd att användas för lärare eller annan skolpersonal som besöker elever på deras arbetsplats under prao-perioden. Enligt SÖ:s redovisning omfattas ett begränsat antal elever av prao under tre veckor av högstadietiden. De kommuner där detta gäller bör för budgetåret 1983/84 kompenseras för de besparingar de inte kan göra under den fjärde prao-veckan. Detta bör ske på det sättet att länsskolnämnderna vid fördelningen av medel från anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet beaktar att vissa kommuner anordnar prao på högstadiet under kortare tid än fyra veckor.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1982/83: 948 yrkande 10, 1982/83: 967 yrkande 4 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, om förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84 och om en ökning av viss del av förstärkningsresursen.

Hemspråksundervisning

Rätt till hemspråksträning och hemspråksundervisning har enligt riksdagens beslut (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391) alla barn och ungdomar för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i hemmiljön. Normalt förutsätter detta att föräldrar/vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som sitt modersmål och använder det

språket i sitt umgänge med barnet. Denna rätt tillkommer också barn som tillhör en ursprunglig, språklig minoritet i landet eller vars familj i en eller flera generationer har bott i landet, förutsatt att barnets språkliga miljö kräver detta.

Barn som helt saknar kunskaper i svenska språket och barn som behärskar svenska språket utan svårigheter har under nämnda förutsättningar samma rätt till hemspråksundervisning.

I motionerna 1982/83: 581 (yrkande 14) och 1982/83: 2174 (yrkandena 7 samt 8 i denna del) begärs att hemspråksundervisningen utvärderas och att bestämmelserna om rätt till hemspråksundervisning ses över. Motionärerna hävdar att nya bestämmelser eller tillämpningsanvisningar till de nuvarande behövs för att förhindra sådant som man anser vara missbruk av bestämmelserna. För budgetåret 1983/84 bör besparingseffekten härav uppgå till minst 40 milj. kr. och i fortvarighetstillståndet till minst 100 milj. kr.

Utskottet erinrar om att språk- och kulturarvsutredningen (SKU, U 1981: 04) har i uppgift att precisera vilka som har behov av och rätt till olika former av hemspråksundervisning. Med hänvisning härtill och till att dess förslag avses bli lämnade till regeringen före sommaren 1983 föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1982/83: 581 yrkande 14 och 1982/83: 2174 yrkandena 7 samt 8 i denna del.

Enligt 5 kap. 10 a § skolförordningen kan länsskolnämnd befria kommun från skyldighet att anordna hemspråksundervisning. Detta kan bli aktuellt när det är fråga om färre antal barn än fyra med samma språk (prop. 1975/76: 118 s. 79, UbU 1975/76: 33 s. 7). Enligt motion 1982/83: 951 bör en kommun inte ha skyldighet att anordna hemspråksundervisning, om en språkgrupp har färre antal barn än fyra men bör ha full möjlighet att göra det, om kommunen så önskar. Det bör ankomma på skolstyrelsen, ej på länsskolnämnden att fatta beslut i fråga av detta slag.

Utskottet, som konstaterar att det kan finnas skäl för att skolhuvudmannen själv får fatta beslut om undervisning när det är fråga om färre antal barn än fyra i visst hemspråk, utgår från att regeringen vid beredningen av SKU:s förslag prövar den motionsledes aktualiserade frågan. Med detta bör riksdagen avslå motion 1982/83: 951.

Enligt motion 1982/83: 849 (yrkande 1) bör riksdagen hos regeringen begära att SKU får i uppdrag att överväga frivillig hemspråksundervisning utanför ordinarie skoltid, t. ex. på lördagar.

Utskottet vill erinra om att hemspråksundervisning enligt 5 kap. 10 a § skolförordningen får anordnas på tid för fria aktiviteter. Frågor om hur hemspråksundervisningen i övrigt skall organiseras behandlas av SKU. Med hänvisning härtill avstyrks motion 1982/83: 849 yrkande 1.

I motion 1982/83: 849 (yrkande 2) begärs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den bör medge kommun att starta försöksverk-

samhet med särskild grundskoleenhet där undervisningen bedrivs på invandrarspråk, i första hand på finska.

SÖ har med skrivelse den 1 oktober 1982 överlämnat en samlad redogörelse för tre års försöksverksamhet med jämkade timplaner på grundskolans låg- och mellanstadier för hemspråksundervisning samt förslag till åtgärder. Regeringen har genom beslut den 11 november 1982 överlämnat SÖ:s skrivelse till SKU. I direktiven till denna utredning anförs bl. a. att konsekvenserna av den hittillsvarande försöksverksamheten inom området och möjligheterna att genomföra tvåspråkiga undervisningsformer bör klarläggas. I sammanhanget skall också närmare utredas olika frågor om undervisningens organisation. Undervisningen för finskspråkiga barn skall därvid behandlas med förtur.

Enligt utskottets mening kan frågor som rör hemspråksundervisningen i grundskolan inte få en varaktig lösning förrän bl. a. resultatet av SKU föreligger. Med detta anser utskottet att riksdagen bör avslå motion 1982/83: 849 yrkande 2.

I motion 1982/83:1611 (yrkandena 1–4) begärs utbyte av begreppet hemspråksundervisning mot modersmålsundervisning. Vidare förordar motionärerna obligatorisk hemspråksundervisning, undervisning i enspråkig grupp och ökat antal lärarveckotimmar för enskild invandrarelev.

Utskottet avstyrker motion 1982/83:1611 yrkandena 1–4 med hänvisning till att förslagen från SKU bör avvaktas innan ställning tas till de i motionen berörda frågorna.

Fristående skolor

Riksdagen beslöt hösten 1982 om ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor för skolpliktiga elever (prop. 1982/83:1, UbU 1982/83:10, rskr 1982/83:63). I beslutet bemyndigade riksdagen regeringen att enligt vissa riktlinjer förklara fristående skolor berättigade till statsbidrag. De nya reglerna i fråga om statsbidrag till fristående skolor skall enligt riksdagsbeslutet träda i kraft den 1 juli 1983.

I proposition 1982/83:100 erinrar föredragande statsrådet om att ställningstagande till eventuella framställningar från olika huvudmän om bidrag enligt det nya systemet skall göras av regeringen och att detta enligt hans mening förutsätter ingående överväganden. SÖ skall yttra sig inför regeringens beslut och därigenom tillhandahålla underlag för detta. Beslut om att en skola skall ges rätt till statsbidrag, heter det vidare, bör fattas i god tid innan den tid börjar löpa, för vilken bidrag skall lämnas. Mot den bakgrunden räknar föredragande statsrådet inte med bidrag till någon ytterligare skola redan fr. o. m. budgetåret 1983/84. Under dessa förhållanden bör anordningen med tillfälligt bidrag till annars ej statsunderstödda Waldorfskolor (jfr UbU 1981/82:7 och 1981/82:17 punkt 1) få tillämpas även budgetåret 1983/84.

Detta uttalande har föranlett tre motionsyrkanden, nämligen motionerna 1982/83: 581 (yrkande 4), 1982/83: 943 och 1982/83: 948 (yrkande 4). Motionärerna vänder sig mot att regeringen inte låter ett enhälligt fattat riksdagsbeslut gälla från den tidpunkt som riksdagen bestämt. Det anses vidare anmärkningsvärt att regeringen skulle behöva 18 månader på sig för att fatta beslut i ett ärende där det redan finns gott om material som underlag för ett avgörande och att skolor som befinner sig i en mycket svår ekonomisk situation skulle behöva vänta ännu ett år på statligt stöd. Stat och kommun skulle f. ö. få dryga kostnader, om en fristående skola av ekonomiska skäl skulle tvingas lägga ner verksamheten och barnens undervisning behöva anordnas inom ramen för det kommunala skolväsendet.

Statsrådet Göransson har den 28 februari 1983 lämnat svar på interpellation 1982/83: 60 samt frågorna 1982/83: 245 och 1982/83: 280 om statsbidraget till fristående skolor. Av detta framgår att beslut kommer att kunna fattas tidigare än beräknat.

Riksdagen har givit regeringen bemyndigande att fatta beslut om statsbidrag till fristående skolor enligt vissa riktlinjer. Utskottet anser att prövning av bidragsansökningar avseende läsåret 1983/84 bör ske så snart som möjligt. Skulle prövningen och beslutet dra in på budgetåret 1983/84 bör ett beslut om statsbidrag dock avse hela läsåret 1983/84. Den i propositionen föreslagna anordningen med ett tillfälligt statsbidrag till ej statsunderstödda Waldorfskolor blir därmed inte nödvändig. Vad utskottet har anfört om statsbidrag till fristående skolor m. m. bör riksdagen med avslag på proposition 1982/83: 100 och med bifall till motionerna 1982/83: 581 yrkande 4, 1982/83: 943 och 1982/83: 948 yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna.

Frågor om förskola och skola m. m.

I motion 1982/83: 581 (yrkande 2) anförs att *träningen i svenska språket* måste ges en framträdande plats i både förskola och skola. I förskolan och genom hela utbildningssystemet måste eleverna öva sig i att använda ett vårdat tal.

Utskottet erinrar om att den sjätte delen av Arbetsplan för förskolan utkom år 1979. Denna del behandlar barns språk och språkutveckling. Socialstyrelsen har vidare den 14 maj 1982 överlämnat en rapport till regeringen, Utvecklingsplan för barnomsorgen, om arbetet inom socialstyrelsen med att utarbeta bl. a. ett pedagogiskt program för förskolan. Rapporten anmäldes för riksdagen hösten 1982 i regeringens skrivelse 1982/83: 34. Enligt rapporten är ett av de fem ämnesområdena i förskolans kommande pedagogiska program språk, som upptar t. ex. samtal, litteratur, drama, improvisation, rollek samt förberedande läsning och skrivning. Socialstyrelsen anser i nämnda rapport att det är mycket angeläget att arbetet med det pedagogiska programmet för förskolan fullföljs. Detta

beräknas vara klart vid slutet av år 1983. Även förskollärarutbildningen skall ses över på central nivå med anledning av det nya pedagogiska programmet.

I den nya läroplanen (Lgr 80) slås fast att förmågan att bilda begrepp, tänka och tillägna sig kunskaper i hög grad är beroende av barnets förmåga att använda olika medel för att kommunicera med andra. Att elever tränar och systematiskt får utveckla de grundläggande kommunikationsfärdigheterna, tala, läsa, skriva och räkna, måste därför vara centralt i skolarbetet.

Med hänvisning till dels det aviserade pedagogiska programmet för förskolan, dels vad som i Lgr 80 anförs om vikten av att utveckla de grundläggande kommunikationsfärdigheterna, föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1982/83: 581 yrkande 2.

Frågor om tidpunkten för barnens *skolstart* tas upp i två motioner.

I motion 1982/83: 581 (yrkande 13) anförs att skolstarten bör göras flexibel och ske någon gång i intervallet sex till åtta år. Sexåringar visar ofta tecken på att tröttna på verksamheten i förskolan vilket får som konsekvens en utpräglad oro även under följande år. Sänkt skolpliktsålder kan, menar motionärerna, innebära att man beträffande många barn bättre tar till vara deras inlärningsförmåga och utvecklingsbehov än f. n.

Enligt motion 1982/83: 967 (yrkande 1) bör skolplikten gälla från sex år. En tidigare skolstart än vid sju års ålder samt ett arbetssätt som tar hänsyn till barnens behov anses vara åtgärder som på sikt medverkar till att förbättra situationen på lågstadiet.

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandena först redovisa följande.

Internationellt sett inträder skolplikten i de flesta länder då barnen är fem eller sex år gamla. De nordiska länderna och ytterligare några andra länder låter skolplikten inträffa det kalenderår barnen fyller sju år.

Av de 202 länder i världen som finns medtagna i UNESCO:s senaste statistik beträffande skolpliktsåldrar och skolstart (UNESCO Statistical Yearbook 1981) är det 43 som har skolstart vid sju års ålder (2 länder vid åtta års ålder). Av de 42 länder som där räknas som utvecklade är det 11 som låter barnen ha skolstart vid sju års ålder och av de 160 redovisade utvecklingsländerna är det 32. Den vanligaste åldern för skolstart är sex år.

I några länder, t. ex. Nederländerna och Förbundsrepubliken Tyskland, inträder skolplikten med höstterminen det år då barnen har fyllt sex år före den 1 juli eller den 1 augusti.

När det gäller förhållandena i Sverige stadgas om skolplikt i 30 § skollagen (1962: 319) följande: "Skolplikt inträder med början av höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år." Denna bestämmelse innebär att i normalfallen skolstarten varierar mellan 6 år 8 månader och 7 år 7 månader. Om skolstarten sägs emellertid också i 32 § skollagen: "Barn som ej uppnått skolpliktsåldern men som finnes ha för skolgång erforderlig mog-

nad, må tillåtas att börja sin skolgång i grundskolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år."

Förskola–skola-kommittén (U 1981:01) skall enligt sina direktiv lägga fram förslag till bl. a. åtgärder som kan underlätta skolstarten. Kommittén skall också förutsättningslöst pröva de för- och nackdelar som är förknippade med sänkt skolpliktsålder. Projekt kring samverkan mellan förskola och lågstadium har vidare startats i många kommuner. När det gäller den motionsledes aktualiserade frågan om tidpunkt för skolstart kan nämnas att skolstyrelsen i Göteborg i skrivelse till utbildningsdepartementet den 23 mars 1983 begärt överläggningar om planerad försöksverksamhet som innebär att barnen får börja skolan i augusti det kalenderår då barnet har fyllt sex år före den 1 augusti. Åldern för skolstarten kommer då att variera mellan sex och sju år, med en genomsnittsålder på ungefär sex och ett halvt år mot f. n. något över sju år.

Med hänvisning till att Förskola–skola-kommittén har i uppdrag att lägga fram förslag om tidpunkten för skolpliktens inträde föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1982/83:581 yrkande 13 och 1982/83:967 yrkande 1.

I proposition 1982/83: 100 föreslår föredragande statsrådet att *30 milj. kr.* årligen avsätts som stimulans för lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet. Av resursen bör 2 milj. kr. användas för centralt initierat utvecklingsarbete kring frågor rörande övergången mellan förskola och skola. Beloppet skall fördelas av SÖ och socialstyrelsen gemensamt. Resterande del – 28 milj. kr. – bör av SÖ fördelas mellan länsskolnämnderna i samband med den årliga verksamhetsplaneringen inom den statliga skoladministrationen efter närmare anvisningar av regeringen. Det ankommer på länsskolnämnderna att efter ansökan fördela resursen. En förutsättning för att få del av resursen bör därvid vara att en skola redovisar ett konkret utvecklingsprojekt. Med hänsyn till att undervisningssvårigheterna anses vara störst i årskurs 1 bör denna årskurs vara innefattad i projektet. I övrigt bör det vara få begränsningar för hur medlen skall kunna användas. Normalt bör dock merparten av resursen användas för personalförstärkningar. Det får dock inte vara fråga om att ersätta en tidigare kommunal resurs utan om en direkt resursförstärkning.

Enligt motion 1982/83:2174 (yrkandena 6 samt 8 i denna del) kan inte temporära ekonomiska satsningar och personalförstärkningar förändra de grundläggande orsakerna till dagens problem på lågstadiet. Huvudfrågan är enligt motionärerna hur verksamheten i förskola och grundskola organiseras för att barnens utveckling skall stimuleras så effektivt som möjligt under en period av deras liv då viljan och förmågan till medveten inlärning och imitation är som störst. Regeringens förslag om 30 milj. kr. avvisas med denna motivering.

I motion 1982/83:948 (yrkande 8) är man positiv till regeringens satsning på åtgärder för att förbättra situationen på lågstadiet. Ifrågavarande 30

milj. kr. bör enligt motionärerna inriktas mot lågstadieverksamhet som inte har traditionell årskursuppdelning och där samverkan sker med förskolan.

Utskottet anser det angeläget att särskilda insatser görs på lågstadiet i enlighet med vad som anförs i proposition 1982/83: 100 och avstyrker motion 1982/83: 2174 yrkandena 6 samt 8 i denna del. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om åtgärder på lågstadiet. En av de i propositionen föreslagna åtgärderna är utveckling av arbetssättet på lågstadiet genom t. ex. årskurslös undervisning. Motion 1982/83: 948 yrkande 8 bör avslås med denna hänvisning.

Utskottet finner det angeläget stryka under att nämnda 28 milj. kr. bör utnyttjas som en särskild projektresurs där bl. a. samverkan med närstående kommunala förvaltningar stimuleras. Det är därför viktigt att skolstyrelse inte låser ifrågavarande resurser t. ex. genom inrättande av nya statligt eller kommunalt reglerade tjänster.

Övriga frågor

Utskottet har inte något att erinra mot vad som i proposition 1982/83: 100 anförts om bidrag till studie- och yrkesorientering genom förstärkningsresursen, om provledarskap och om upphörande av statsbidrag till sådan verksamhet samt om bibehållande av skolledartjänster i grundskolan.

I den nya läroplanen (Lgr 80) har den timplanebundna tiden för mellanstadiet minskats med två timmar jämfört med den gamla läroplanen (Lgr 69) till förmån för *fria aktiviteter*. För högstadiet avsätts fem timmar för fria aktiviteter. I motion 1982/83: 967 (yrkande 2) anförs att avsikten med de fria aktiviteterna var att de skulle anknytas till ett flertal skolämnen. Så har inte blivit fallet. Med hänsyn till att allt fler elever visar brister i grundläggande kunskaper och färdigheter som att läsa, skriva och räkna finns det enligt motionärerna anledning att undersöka möjligheten att återföra hela eller viss del av tiden för de fria aktiviteterna till den timplanebundna verksamheten. Detta skulle vara ett led i strävan att höja kvaliteten på elevernas kunskaper. Enligt motionen bör riksdagen som sin mening ge regeringen detta till känna.

Riksdagens beslut om en ny läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) tillämpas i sin helhet första gången läsåret 1982/83. Det är enligt utskottets mening för tidigt att nu ha en uppfattning om behovet av att återföra tid för fria aktiviteter till tid för undervisning. Det ankommer på SÖ att följa utvecklingen på detta område. Utskottet anser att riksdagen med detta konstaterande bör avslå motion 1982/83: 967 yrkande 2.

Enligt motion 1982/83: 2174 (yrkandena 4 och 5 samt 8 i denna del) bör fria aktiviteter knutna till *den samlade skoldagen* finansieras inom ramen

för förstärkningsresursen och den särskilda anslagsposten för bidrag till detta ändamål avskaffas.

Utskottet anser att de fria aktiviteterna är ett viktigt inslag under den samlade skoldagen och att bidraget till fria aktiviteter knutna till den samlade skoldagen bör finnas kvar. Motion 1982/83: 2174 yrkandena 4 och 5 samt 8 i denna del bör därför avslås av riksdagen.

I motion 1982/83: 581 (yrkande 20) anförs att riksdagen hos regeringen bör begära en *översyn av hur skolans resurser utnyttjas*. Utgångspunkten måste därvidlag vara att koncentrera resurserna på sådant som är oundgängligen nödvändigt. Effektivitet måste främjas och slöseri motverkas.

Utskottet erinrar om att SÖ inom ramen för sitt myndighetsansvar har att granska effekterna av det nya statsbidragssystemet för stat och kommun. Detta sker bl. a. i anslutning till de årliga anslagsframställningarna till regeringen. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1982/83: 581 yrkande 20.

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående avstyrker utskottet dels de förslag om ökning av *anslaget* som förs fram i motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del och 1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del, dels de förslag om en minskning av anslaget som förs fram i motion 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del. Riksdagen bör till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1983/84 anvisa 12 975 000 000 kr.

Hemställan

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande ett nytt statsbidragssystem för grundskolan avslår motion 1982/83: 948 yrkande 1 i denna del,
2. att riksdagen beträffande statsbidrag med 100 % till lärarlönekostnader för grundskolan avslår motion 1982/83: 1917 yrkandena 7 samt 8 i denna del,
3. att riksdagen beträffande tillämpningsföreskrifter för resursanvändningen avslår motionerna 1982/83: 1886 och 1982/83: 1917 yrkande 1,
4. att riksdagen beträffande principerna för den fria resursanvändningen i ett decentraliserat beslutssystem avslår motion 1982/83: 948 yrkande 2,
5. att riksdagen beträffande särskild undervisningsgrupp (specialundervisning) avslår motion 1982/83: 1892,
6. att riksdagen med bifall till proposition 1982/83: 100 och med avslag på motionerna 1982/83: 948 yrkande 10, 1982/83: 967 yrkande 4 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, om för-

skott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84 och om ökning av viss del av förstärkningsresursen,

7. att riksdagen beträffande nya bestämmelser om rätt till hemspråksundervisning avslår motionerna 1982/83: 581 yrkande 14 och 1982/83: 2174 yrkandena 7 samt 8 i denna del,
8. att riksdagen beträffande kommuns skyldighet att anordna hemspråksundervisning för färre barn än fyra avslår motion 1982/83: 951,
9. att riksdagen beträffande hemspråksundervisning utanför ordinarie skoltid avslår motion 1982/83: 849 yrkande 1,
10. att riksdagen beträffande kommunal försöksverksamhet med särskild skolenhet för invandrarbarn avslår motion 1982/83: 849 yrkande 2,
11. att riksdagen beträffande utbyte av begreppet hemspråksundervisning mot modersmålsundervisning m. m. avslår motion 1982/83: 1611 yrkandena 1–4,
12. att riksdagen beträffande statsbidrag till fristående skolor m. m. med avslag på proposition 1982/83: 100 och med bifall till motionerna 1982/83: 581 yrkande 4, 1982/83: 943 och 1982/83: 948 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
13. att riksdagen beträffande träning i svenska språket i förskola och skola avslår motion 1982/83: 581 yrkande 2,
14. att riksdagen beträffande tidpunkten för skolpliktens inträde avslår motionerna 1982/83: 581 yrkande 13 och 1982/83: 967 yrkande 1,
15. att riksdagen med bifall till proposition 1982/83: 100 och med avslag på motionerna 1982/83: 948 yrkande 8 och 1982/83: 2174 yrkandena 6 samt 8 i denna del godkänner vad som i propositionen har förordats om åtgärder på lågstadiet,
16. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om bidrag till studie- och yrkesorientering genom förstärkningsresursen,
17. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om provledarverksamhet och om upphörande av statsbidrag till sådan verksamhet,
18. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om bibehållande av skolledartjänster i grundskolan,
19. att riksdagen beträffande återföring av tid för fria aktiviteter till tid för undervisning avslår motion 1982/83: 967 yrkande 2,
20. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter knutna till den samlade skoldagen avslår motion 1982/83: 2174 yrkandena 4 och 5 samt 8 i denna del,

21. att riksdagen beträffande en översyn av hur skolans resurser används avslår motion 1982/83: 581 yrkande 20,
22. att riksdagen med bifall till proposition 1982/83: 100 och med avslag på motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del, 1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del och 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 12 975 000 000 kr.

2. **Särskilda åtgärder på skolområdet.** Regeringen har under punkt D 9 (s. 256–259) föreslagit riksdagen att till Särskilda åtgärder på skolområdet för budgetåret 1983/84 anvisa ett anslag av 209 042 000 kr.

Utskottet

Det i proposition 1982/83: 100 beräknade anslagsbeloppet av 209 042 000 kr. avses motsvara dels den tidigare s. k. länsskolnämndsresursen inom grundskolan, dels 25 % av den 2-procentiga besparingen under grundskole- och gymnasieskolanslagen, sedan hänsyn tagits till viss avsättning av medel för annat ändamål. Dessutom ingår i anslagsbeloppet i enlighet med vad som förordats i propositionen medel för glesbygdskommuners behov av extra resurser för studie- och yrkesorientering i skolan.

Enligt budgetpropositionen (s. 272) har nu förevarande anslag tillförts ca 61,5 milj. kr. av den totala besparingen under grundskolanslaget. Utskottet anser att beloppet med den beräkningsmetod som tillämpas bör uppgå till ca 61,8 milj. kr. och föreslår därför att riksdagen till Särskilda åtgärder på skolområdet anvisar ett anslag som överstiger det i propositionen föreslagna med 300 000 kr., dvs. totalt 209 342 000 kr.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av proposition 1982/83: 100 och med bifall till vad utskottet föreslagit till *Särskilda åtgärder på skolområdet* för budgetåret 1983/84 anvisar ett anslag av 209 342 000 kr.

3. **Information om läroplan för grundskolan m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 12 (s. 276) och hemställer

att riksdagen till *Information om läroplan för grundskolan m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 5 600 000 kr.

4. **Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 13 (s. 277–279) och hemställer

1. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om försöksverksamhet vid internationell skola,

2. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83: 100 har förordats om beräkning av statsbidraget till kostnader för lärarlöner,
3. att riksdagen till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 25 463 000 kr.

5. **Sameskolor.** Regeringen har under punkt D 14 (s. 280–283) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att samisk högstadieundervisning anordnas i Åre kommun fr. o. m. läsåret 1983/84,
2. till Sameskolor för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 12 849 000 kr.

Motionen

1982/83: 760 av Karin Israelsson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär initiativ och förslag i syfte att stärka det samiska språkets ställning i skolundervisningen.

Utskottet

Enligt 1 § sameskolförordningen (1967: 216) har barn till samer rätt att fullgöra skolplikt i sameskolan i stället för i grundskolan.

I motion 1982/83: 760 ifrågasätts i vilken utsträckning sameskolan är ett reellt alternativ till grundskolan. Sålunda anordnas t. ex. undervisning på högstadiet endast i Gällivare. Undervisningen där sker enligt motionären enbart på nordsamiska vilket skapar svårigheter för elever från andra samiska språkområden. Vidare hävdas i motionen att det råder stor brist på lärare som kan undervisa i och på samiska, vilket medför att möjligheterna till hemspråksundervisning i samiska för de samebarn som går i grundskola varierar starkt från kommun till kommun. Slutligen pekar motionären på förutsättningarna för och värdet av att söka utveckla det nordiska samarbetet bl. a. på sameskolans område.

Utskottet behandlade vid förra riksmötet en motion (1981/82: 1351) som var i stort sett likalydande med den nu aktuella motionen. I betänkandet UbU 1981/82: 17 avstyrkte utskottet den förstnämnda motionen. Utskottet erinrade därvid om de principuttalanden rörande samiska utbildningsfrågor som gjordes i proposition 1976/77: 80 om insatser för samerna och som riksdagen ställde sig bakom (KrU 1976/77: 43, rskr 1976/77: 289). Vidare pekade utskottet på att en sameskolstyrelse för samtliga sju sameskolor inrättats under budgetåret 1980/81 med i huvudsak motsvarande uppgifter som åligger skolstyrelse för den kommunala grundskolan. Utskottet erinrade även om att riksdagens beslut om hemspråksundervisning vid riksmötet 1975/76 innebär att kommunerna har skyldighet att aktivt främja och stimulera tvåspråkighet inte bara hos invandrarbarn utan också hos barn

inom ursprungliga minoriteter i Sverige. Beträffande lärarutbildning med inslag av undervisning i det samiska språket lämnade utskottet uppgifter om den utbildning som meddelas vid högskolan i Luleå. Slutligen hänvisade utskottet till den verksamhet som bedrivs inom ramen för det nordiska samarbetet, bl. a. vid Nordiska sameinstitutet i Kautokeino.

Utskottet får med anledning av motion 1982/83: 760 hänvisa till vad utskottet sålunda anförde i betänkandet UbU 1981/82: 17 samt därtill foga följande.

I proposition 1982/83: 100 föreslår regeringen i enlighet med vad skolöverstyrelsen förordat att högstadieundervisning för samiska elever skall få anordnas i Åre kommun fr. o. m. läsåret 1983/84. Utskottet har ingen erinran mot förslaget. Om den avsedda undervisningen kommer till stånd tillgodoses de i motion 1982/83: 760 aktualiserade önskemålen om att högstadieundervisning skall förläggas till en från rekryteringssynpunkt lämplig ort i det sydsamiska området.

Vidare bör uppmärksammas att den dåvarande regeringen i september 1982 bemyndigade chefen för justitiedepartementet att tillkalla en kommitté för att utreda vissa frågor om samernas ställning i Sverige. Enligt direktiven (Dir. 1982: 71) skall kommittén bl. a. föreslå insatser för att bevara och utveckla det samiska språkets ställning. Enligt vad utskottet inhämtat kommer kommittén – sedan numera tilläggsdirektiv (Dir. 1983: 10) utformats – att tillkallas under den närmaste framtiden.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget med åtgärder över nationsgränserna för att stärka samiskt kulturliv och det samiska språkets ställning. Flera initiativ i detta syfte har också tagits under senare år vilket närmare framgår av den utredning om samiskt kulturliv (NU 1981: 6) som på Nordiska ministerrådets uppdrag har utförts av en kommitté. Utredningen lämnar uppgifter om det nuvarande samnordiskt finansierade stödet och lägger fram förslag om insatser inom en rad olika områden, bl. a. i fråga om litteratur, biblioteksverksamhet samt tidnings- och tidskriftsutgivning.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet det inte erforderligt att riksdagen med anledning av motion 1982/83: 760 tar några ytterligare initiativ i syfte att stärka det samiska språkets ställning. Utskottet avstyrker därför motionen.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens förslag till medelsanvisning till sameskolorna för nästa budgetår och hemställer

1. att riksdagen godkänner att samisk högstadieundervisning anordnas i Åre kommun fr. o. m. läsåret 1983/84,
2. att riksdagen beträffande det samiska språkets ställning i skolundervisningen avslår motion 1982/83: 760,
3. att riksdagen till *Sameskolor* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 12 849 000 kr.

6. **Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader.** Regeringen har under punkt D 15 (s. 283–287) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats om beräkning av lärarresurser,

2. godkänna att anslagsposten Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal betecknas förslagsvis,

3. godkänna vad som i propositionen har förordats om upphävande av bestämmelserna om fickpengar åt elever och om stipendier åt vissa skolpliktiga hörselskadade m. fl.,

4. till Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för budgetåret 1983/84 anvisa ett förslagsanslag av 156 854 000 kr.

Motionerna

1982/83: 241 av Larz Johansson (c) och Kerstin Göthberg (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att nuvarande bestämmelser om specialskolans ansvar för elevernas klädinköp upphävs och att barnbidragen i stället utbetalas på vanligt sätt till föräldrarna (eller vårdnadshavaren).

1982/83: 460 av Bengt Lindqvist (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en överflyttning av reselärarna till länsskolnämnden med beaktande av Tomtebodaskolans resurscenters ansvar.

1982/83: 1375 av Börje Nilsson (s) och Ingvar Björk (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som syftar till att det ekonomiska ansvaret för elevernas kostnader vid specialskolor skall åvila hemkommun.

1982/83: 1869 av Kerstin Andersson (c) och Tyra Johansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande fortbildningsresurser för samtlig personal inom specialskolan.

1982/83: 1870 av Kerstin Andersson m. fl. (c, s, m, fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs rörande försöksverksamhet med integration av specialskolan i enlighet med de riktlinjer som presenterats för det s. k. Vänersborgsprojektet.

Utskottet

Medan besluten om resursanvändning, undervisningens organisation och personalutbildning har decentraliserats i fråga om det kommunala skolväsendet ankommer det fortfarande på riksdag och regering eller skolöverstyrelsen (SÖ) och länsskolnämnderna att besluta i flertalet av dessa frågor när det gäller de statliga skolformerna specialskolan och sameskolan.

Frågan om riktlinjer för utformning av *ett nytt system för tilldelning av lärarresurser vid specialskolan* behandlades vid riksmötet 1981/82 (prop.

1981/82:100, UbU 1981/82:17, rskr 1981/82:232). SÖ har på regeringens uppdrag redovisat ett förslag till lärarresurstilldelning som utformats enligt de riktlinjer riksdagen godkände förra året. Vid utarbetandet av sitt förslag har SÖ beaktat att 1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) med erforderliga jämkningar skall tillämpas fr. o. m. läsåret 1983/84. Vidare har SÖ utgått från den totala resursnivån för lärartimmar läsåret 1981/82.

Enligt SÖ:s förslag beräknas lärarresursen till de fem regionala specialskolorna enligt en schablon om 9,75 lärarveckotimmar per elev, varav medel motsvarande en lärarveckotimme per elev innehålls av SÖ och fördelas behovsinriktat efter redovisade särskilda behov. För de fyra riksrekryterande skolorna beräknas på motsvarande sätt en schablon om 13,7 lärarveckotimmar per elev, varav medel avseende två veckotimmar per elev innehålls av SÖ och fördelas behovsinriktat. Därtill beräknar SÖ medel för lokal skolutveckling med 2,5 % av lärarlönebidraget till specialskolan (1 227 800 kr.).

I proposition 1982/83:100 tillstyrks SÖ:s förslag vad gäller principen för tilldelning av lärarresurser fr. o. m. budgetåret 1983/84. Föredragande statsrådet föreslår emellertid att ett högre antal lärarveckotimmar per elev beräknas än vad SÖ förordat. Således bör enligt propositionen vid de regionala specialskolorna beräknas en schablon om 9,9 lärarveckotimmar per elev och vid de riksrekryterande skolorna 15,2 lärarveckotimmar. Vad beträffar resurser att innehållas av SÖ för behovsinriktad fördelning förordas i propositionen 1 resp. 3,3 lärarveckotimmar per elev för de olika skoltyperna.

Under anslaget har inga särskilda medel tagits upp för lokal skolutveckling. I stället bör, anför föredragande statsrådet, inom ramen för det antal lärarveckotimmar som skolorna tilldelas även inrymmas kostnader för erforderliga vikarier och tjänstledighetslöner vid lokal skolutveckling och lärares fortbildning.

I motion 1982/83:1869 hävdas att det regelsystem som förordas i propositionen inte utgör någon garanti för att undervisningen vid specialskolan blir tillgodosedd på ett fördelaktigt sätt. Om fortbildning och lokal skolutveckling skall kunna erbjudas i en omfattning som motsvarar vad som gäller i grundskolan, så kommer enligt motionärerna följden att bli att undervisningen av specialskoleleverna får lägre resurser än vad SÖ angett som skäligt. De sätter också i fråga om den stora personalgrupp vid specialskolorna som utgörs av icke lärarpersonal kommer att få sitt fortbildningsbehov tillgodosett. Enligt motionen bör riksdagen uttala sig för att en särskild anslagspost tilldelas specialskolan för fortbildning av samtlig personal och besluten om fördelning av dessa medel fattas av styrelserna för resp. skola. Något ytterligare medelstillskott för ändamålet förordas inte i motionen.

Utskottet tillstyrker den princip för tilldelning av lärarresurser som förordas i propositionen, dvs. att ett system med schablonberäknade lärar-

veckotimmar tillämpas. Anslagsposten Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal är innevarande budgetår maximerad och får inte överskridas med mer än vad som betingas av under budgetåret ingångna löneavtal eller av mera extraordinära omständigheter. I enlighet med regeringens förslag bör anslagsposten – i likhet med vad som tillämpas för övriga skolformer – fortsättningsvis vara förslagsvis betecknad.

Vad därefter gäller frågan om särskilda medel för lokal skolutveckling får utskottet anföra följande.

Den totala lönekostnaden för skolledare och lärarpersonal för budgetåret 1983/84 har i propositionen beräknats till 57 957 000 kr., vilket innebär en ökning med 5 356 000 kr. i förhållande till det belopp som upptagits för ändamålet i regleringsbrev för innevarande budgetår. Utskottet anser för sin del att den medelsförstärkning som beräknats i propositionen i rådande statsfinansiella läge måste betraktas som relativt betydande. Från denna utgångspunkt anser utskottet det rimligt att resurstilldelningen skall kunna rymma även medel för lokal skolutveckling och lärarfortbildning. De resurser som den enskilda specialskolan tilldelas kommer att utgöra en total resursram som står till skolans förfogande. Enligt det i propositionen förordade systemet ankommer det på den enskilda specialskolans styrelse att besluta om användningen av den tilldelade resursen.

Det bör vidare uppmärksammas att SÖ, liksom f. n., inom ramen för de medel som anvisas under anslaget D 8 Fortbildning m. m. skall anordna viss fortbildning för specialskolans personal. För nästa budgetår har ytterligare medel beräknats för detta ändamål.

Som framgår av budgetpropositionen avses det nya systemet för tilldelning av lärarresurser tillämpas under en försöksperiod om tre år med början läsåret 1983/84. Under denna tid kommer erfarenheter att vinnas av hur systemet fungerar och i vilken mån behovet av fortbildning och lokalt utvecklingsarbete kan tillgodoses. Enligt vad utskottet inhämtat avses SÖ få i uppdrag att utvärdera resurstilldelningssystemet, inkl. dess effekter för fortbildningen. Utskottet anser sig med hänsyn härtill kunna utgå från att SÖ noga kommer att följa utvecklingen och hos regeringen aktualisera de förslag till ändringar som SÖ finner påkallade.

Med hänvisning till det anförda vill utskottet inte förorda att riksdagen gör något uttalande om anvisande av särskilda medel för fortbildning under anslaget. Utskottet avstyrker alltså motion 1982/83:1869.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad föredragande statsrådet förordat om beräkning av lärarresurser och för budgetåret 1983/84 anvisar det av regeringen begärda anslagsbeloppet.

I proposition 1982/83:100 föreslås att vissa, numera föråldrade *bestämmelser skall upphöra att gälla*. Utskottet har ingenting att erinra mot att dessa bestämmelser – vilka avser dels fickpengar åt elever vid specialskolan, dels stipendier åt vissa skolpliktiga hörselskadade m. fl. – upphävs.

Enligt 6 § i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag utgår inte allmänt barnbidrag för kvartal vid vars ingång kostnaderna för barns vård på anstalt eller för kost och bostad åt barnet helt bestrids av statsmedel. Med stöd av denna bestämmelse innehålls två barnbidrag per år för de elever som specialskolan anordnar boende för. I stället betalar resp. specialskola efter överenskommelse med SÖ antingen ett klädbidrag till föräldrarna eller gör klädinköp åt eleverna med belopp motsvarande de två innehållna bidragen. Medel härför anvisas under anslagsposten Förvaltningskostnader. I sin anslagsframställning för budgetåret 1983/84 föreslår SÖ att *specialskolans ansvar för klädinköp åt eleverna* upphör och att barnbidragen i stället utbetalas på vanligt sätt till föräldrarna eller vårdnadshavaren. Föredragande statsrådet har inte varit beredd att föreslå en sådan ändring. I motion 1982/83: 241 hemställs att riksdagen beslutar i enlighet med SÖ:s förslag.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det förfaringssätt som nu tillämpas för klädinköp till internatelever i specialskolor är otidsenligt. Specialskolan har under senare år utvecklats från en tämligen sluten verksamhet med hemresor för eleverna ett fåtal gånger varje läsår till en mer öppen verksamhet. Hemresor över veckosluten förekommer också i betydligt högre omfattning nu än tidigare. Enligt utskottets mening finns det starka skäl att ändra den ordning som nu gäller beträffande skolornas ansvar för klädinköp åt elever. Det bör ankomma på regeringen att närmare pröva hur en lösning i linje med SÖ:s och motionärernas förslag kan åstadkommas. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1982/83: 241.

Tomtebodaskolans regionala stöd för synskadade omfattar innevarande budgetår 28 speciallärare/reselärare och 27 förskolekonsulenter. I motion 1982/83: 460 hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om en *överflyttning av reselärartjänsterna till länsskolnämnderna*. Det förändrade huvudmannaskapet får dock enligt motionen inte leda till att kontakterna med Tomtebodaskolans resurscenter går förlorade.

Som nämns i motionen har integrationskommittén (U 1978: 07) i sitt slutbetänkande (SOU 1982: 19) Handikappade elever i det allmänna skolväsendet fört fram motsvarande förslag. Betänkandet har remissbehandlats, och beredning av frågor med anledning av utredningsförslagen pågår f. n. inom regeringskansliet. Enligt vad utskottet inhämtat avser regeringen att förelägga riksdagen en proposition i berörda frågor hösten 1983.

Utskottet finner inte anledning att föregripa regeringens ställningstagande i den fråga motionären aktualiserat och avstyrker därför motion 1982/83: 460.

I motion 1982/83: 1375 yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som syftar till att det *ekonomiska ansvaret för elevernas kostnader vid specialskolor* skall åvila hemkommun.

Enligt gällande ordning har hemkommunerna i dag inga kostnader för elever som är inskrivna i specialskola och får sin undervisning i specialskolenhet. I förra årets budgetproposition föreslogs att kommun i vilken en elev i specialskolan är kyrkobokförd skulle betala viss ersättning till staten för undervisningskostnaden. Av skäl som närmare utvecklades i betänkandet UbU 1981/82:17 (s. 22–23) ansåg utskottet att förslaget inte borde genomföras. På utskottets hemställan avslogs förslaget av riksdagen (rskr 1981/82:232). Med hänvisning härtill och då integrationskommittén behandlat frågan om det ekonomiska ansvaret för eleverna vid specialskolorna avstyrker utskottet yrkandet i motion 1982/83:1375.

I motion 1982/83:1870 görs gällande att specialskolans isolerade situation och institutionsmiljön som sådan inte befrämjar döva elevers sociala utveckling och personlighetsdaning. Motionärerna anser också att många specialskolor har lokaler som inte uppfyller de krav man i dag bör ställa på en god skolmiljö. I motionen förespråkas att en försöksverksamhet kommer till stånd enligt de idéer som presenterats i ett förslag som lagts fram av Vänersborgs kommun om ett *samordnat skolprojekt för Vänerskolan* i Vänersborg. Projektet aktualiserades vid en utredning som gjorts på uppdrag av SÖ om möjligheterna att samordna lokalbehoven för specialskolan och grundskolan i de kommuner där specialskolor är belägna. Till den förordade försöksverksamheten bör enligt motionärerna knytas forskning med sociologisk huvudinriktning i syfte att dels belysa integrationsprocessen som sådan, dels klarlägga för- och nackdelar hos den nuvarande dövskolan jämfört med den anordning som föreslås i försöksverksamheten.

Utskottet har beträffande det skolprojekt som förordas i motionen noterat att SÖ sänt ut förslaget på remiss och att remissopinionen därvid visade sig splittrad. Med hänvisning härtill och då principfrågor rörande lokalintegrering kan väntas bli uppmärksammade i samband med behandlingen av integrationskommitténs slutbetänkande avstyrker utskottet motion 1982/83:1870.

Utskottet har inte något att erinra mot vad som i övrigt förordats under anslaget och hemställer

1. att riksdagen med avslag på motion 1982/83:1869 godkänner vad som förordats i proposition 1982/83:100 om beräkning av lärarresurser vid specialskolorna,
2. att riksdagen godkänner att anslagsposten Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal betecknas förslagsvis,
3. att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 156 854 000 kr.,
4. att riksdagen godkänner vad som i proposition 1982/83:100 förordats om upphävande av bestämmelserna om fickpengar åt elever och om stipendier åt vissa skolpliktiga hörselskadade m. fl.,

5. att riksdagen beträffande specialskolans ansvar för klädinköp åt elever med anledning av motion 1982/83: 241 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
6. att riksdagen beträffande ändrat huvudmannaskap för tjänster som speciallärare/reselärare avslår motion 1982/83: 460,
7. att riksdagen beträffande hemkommuns ekonomiska ansvar för elever vid specialskola avslår motion 1982/83: 1375,
8. att riksdagen beträffande ett uttalande om försöksverksamhet med integration av specialskolan avslår motion 1982/83: 1870.

7. **Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 16 (s. 287) och hemställer

att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 3 628 000 kr.

8. **Specialskolan m. m.: Resor för elever jämte ledsagare.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt D 17 (s. 288) och hemställer

att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Resor för elever jämte ledsagare* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 10 765 000 kr.

Stockholm den 7 april 1983

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Göran Persson (s), Larz Johansson (c), Barbro Nilsson i Örnsköldsvik (s) och Nils Berndtson (vpk).

Reservationer

1. Nytt statsbidragssystem för grundskolan (punkt 1, mom. 1)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Merparten av nuvarande statsbidrag till grundskolan fördelas av länsskolnämnderna i form av basresurser. Dessa resurser är kopplade till de

olika delningstal som gäller inom grundskolan. Systemet för basresursbidrag bör snarast göras elevrelaterat och utgå med visst antal lärarveckotimmar per elev och årskurs. Vid beräkning av antalet lärarveckotimmar per elev och årskurs bör hänsyn tas till exempelvis kommunens tätortsgrad eller annat jämförbart underlag för att därigenom kompensera de kommuner som på grund av glesbygd eller andra orsaker får en dyrare skolorganisation. Basresursen kan på detta sätt enkelt beräknas av kommunen och skolenheten utan något särskilt organisationsbeslut.

Utöver basresursen bör staten via länsskolnämnderna fördela en utjämningsresurs till kommunerna. Utjämningsresursen skall fördelas behovsinriktat framför allt med utgångspunkt i kommunernas olika sociala situation för att därigenom medverka till en så likvärdig utbildningsstandard som möjligt mellan kommunerna.

Skolstyrelsens fördelning av erhållna utjämningsresurser bör samordnas med fördelningen av de kommunala medlen på skolområdet. Den slutliga användningen av pengarna bör ske genom en demokratisk process först inom rektorsområdet och därefter inom skolenheter, arbetsenheter och klasser där skolledning, personal, elever och föräldrar tar aktiv del.

Mot denna bakgrund föreslår utskottet att en parlamentarisk utredning tillsätts med uppgift att framlägga förslag till nytt statsbidragssystem för grundskolan i enlighet med de grundläggande riktlinjer som redovisats. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1982/83: 948 yrkande 1 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande ett nytt statsbidragssystem för grundskolan med bifall till motion 1982/83: 948 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Statsbidrag med 100 % till lärarlönekostnader för grundskolan (punkt 1, mom. 2)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Enligt utskottets" och på s. 6 slutar "förevarande del" bort ha följande lydelse:

Den dåvarande socialdemokratiska oppositionen klandrade skarpt före valet 1982 den tidigare regeringens minskningar av statsbidraget till skolan med 2 %, avveckling av statsbidragen till nya skollokaler, avveckling av statsbidrag till särskilda handikappinsatser och den uteblivna verkställigheten av riksdagens enhälliga beslut år 1979 om extra resurser för förstärkt basfärdighetsträning på högstadiet m. m. Utskottet nödgas konstatera att den nuvarande regeringen i sin budget och i sina övriga propositioner ännu inte ens aviserat åtgärder som innebär ett fullständigt återställande av de resurser som fanns på skolområdet innan den tidigare regeringens sparåt-

gärder sattes in. Utskottet anser därför att riksdagen nu bör besluta att det statliga bidraget till driften av grundskolor m. m. bör höjas från 98 % till 100 % av lärarlönekostnaderna för grundskolan.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande statsbidrag med 100 % till lärarlönekostnader för grundskolan med bifall till motion 1982/83: 1917 yrkandena 7 samt 8 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Tillämpningsföreskrifter för resursanvändningen (punkt 1, mom. 3)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet tar" och på s. 7 slutar "yrkande 1" bort ha följande lydelse:

Utskottet hyser ingen övertro på det nya statsbidragssystemets möjligheter när det gäller omfördelning av resurser till socialt och ekonomiskt utsatta grupper. Utskottet är av den uppfattningen att förbättringar kan uppnås genom en skärpning av bestämmelserna, vilken skulle medverka till att resurserna mera målmedvetet styrdes till socialt och ekonomiskt utsatta grupper och individer. Detta bör riksdagen med bifall till motionerna 1982/83: 1886 och 1982/83: 1917 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande tillämpningsföreskrifter för resursanvändningen med bifall till motionerna 1982/83: 1886 och 1982/83: 1917 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Principerna för den fria resursanvändningen i ett decentraliserat beslutssystem (punkt 1, mom. 4)

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Det är" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser allvarligt på det hot om omprövning av den fria resursanvändningen som föredragande statsrådet uttalar i proposition 1982/83: 100 (s. 207). Det är viktigt att centrala myndigheter förmår acceptera att ett decentraliserat beslutssystem innebär att lokala och regionala organ kan lösa föreliggande uppgifter på olika sätt. Det är på den lokala nivån behoven bäst konstateras. Det är också viktigt att de centrala organen uppfattar

lokala beslutsfattare som vägledda av goda ambitioner i minst samma utsträckning som de själva anser sig vara bärare av sådana. Riksdagen bör mot denna bakgrund upprepa sitt tidigare uttalande till regeringen från år 1976, enligt vilket riksdagen finner det angeläget att de regionala och lokala skolmyndigheterna, skolledarna, lärarna och andra med arbetsuppgifter på skolans område tilläggs både friheten och ansvaret att i den praktiska tillämpningen ute på fältet utan bundenhet vid anvisningar i alla detaljer handla med utrymme för sunt förnuft och fritt val (UbU 1975/76: 30 s. 47).

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande principerna för den fria resursanvändningen i ett decentraliserat beslutssystem med anledning av motion 1982/83: 948 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Praktisk arbetslivsorientering (punkt 1, mom. 6)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "SÖ har" och slutar "av förstärkningsresursen" bort ha följande lydelse:

Regeringen har föreslagit att statsbidraget till lärartimmarna i högstadiets basresurser skall minskas för tid motsvarande fyra veckors praktisk arbetslivsorientering (prao) och att kommunerna skall kompensera sig i motsvarande mån genom att dra in lärartimmar under högstadiets fyra veckor för prao. Utskottet vill med anledning härav anföra följande.

En central utgångspunkt för all statlig och kommunal verksamhet måste under överskådlig tid vara att nedbringa utgifterna. Inget område kan härvid undantas.

Skolan spelar en betydelsefull roll i strävan att återge vårt land nödvändig ekonomisk, industriell och kulturell styrka. För att skolan skall lyckas måste undervisningen anpassas efter varje elevs personliga anlag och intressen. Endast på så sätt kan elevernas kapacitet utvecklas fullt ut. Vid överväganden om besparingar måste hänsyn tas till detta.

Enligt utskottets mening är det angeläget att hindren för den nödvändiga anpassningen av skolan till de önskemål eleverna faktiskt har med det snaraste undanröjs. Särskilt de praktiskt inriktade eleverna har på grundskolans högstadium otillräckliga möjligheter att få en utbildning som upplevs som stimulerande och utvecklande.

Det har hävdats att praon är ett viktigt instrument för att motverka skolleda som egentligen har sin grund i en otillräcklig överensstämmelse mellan elevernas önskemål och den utbildning skolan i dag kan erbjuda. Den entusiasm många elever känner för praon är ett viktigt argument för

praktiskt inriktade utbildningsvägar. Frågor av detta slag behandlar utskottet i annat sammanhang.

Regeringens förslag till förändringar av praon är i vissa delar diskutabelt. Enligt utskottets mening kan det inte – såsom regeringen föreslår – bli fråga om att göra besparingar motsvarande lärarlöner för en tid av fyra prao-veckor, vilket skulle drabba de skolor särskilt hårt som i enlighet med vad läroplanen medger arrangerar praon under endast tre veckor på högstadiet. Enligt utskottets mening bör medelsberäkningen utgå från tre veckors prao i stället för fyra.

En medelsberäkning med denna utgångspunkt är angelägen av flera skäl. Skolorna tilldelas därigenom minst de resurser som motsvarar den faktiska undervisningsuppläggningen. De skolor som väljer att arrangera prao under fyra veckor på högstadiet kan utnyttja de frigjorda resurserna för ytterligare lärarbesök vid arbetsplatserna. I angelägna fall bör också detta resurstillskott kunna ge utrymme för prao-verksamhet i halvklass. Tilläggas bör att möjligheter alltid föreligger att lokalt disponera förstärkningsresursen så att bästa möjliga resultat av skolverksamheten uppnås för eleverna.

Utskottet vill inte hålla för uteslutet att en konsekvens av anordningen på sikt kan bli att praon generellt begränsas till tre veckor på högstadiet.

Även med dessa förändringar av regeringsförslaget kvarstår viss osäkerhet om hur den nya ordningen kan komma att utfalla. Sålunda har det t. ex. framhållits från många håll att besparingarna kan leda till besvärande administrativa problem. Enligt utskottets mening talar detta för att den nu föreslagna nyordningen skall omprövas redan efter ett år. Riksdagen bör därför som sin mening ge regeringen till känna att den bör uppdra åt SÖ att uppmärksamt följa introduktionen av den nya ordningen inför och under höstterminen 1983. Regeringen bör i budgetpropositionen 1984 redovisa erfarenheterna av den första terminens verksamhet.

Utskottet vill till slut understryka att de nu föreslagna förändringarna av lärarnas arbetsförhållanden i anslutning till praon på intet sätt skall ses som något ställningstagande i lärarnas arbetstidsfrågor i vidare bemärkelse. Utskottet vill för sin del understryka att statsmakternas förhållande till lärarna måste präglas av förståelse för lärarnas arbetsbörda i den situation som de senaste årens förändringar inom skolan medfört. Endast om stat och kommun möter lärarnas insatser med respekt kan det nödvändiga engagemanget och arbetsglädjen skapas.

Enligt utskottets mening bör riksdagen avvisa regeringens nu föreliggande förslag. Utskottet föreslår att veckotimpriset för högstadiet för budgetåret 1983/84 minskas i den utsträckning som erfordras för att en besparing om (148–37–20 =) 91 milj. kr. skall uppnås (nämnda 37 milj. kr. avser återföring av lärarresurser motsvarande en vecka och nämnda 20 milj. kr. avser den av regeringen föreslagna återföringen till förstärkningsresursen). Utbetalning av förskott under nästa budgetår på veckotimmar för högsta-

diet bör reduceras på samma sätt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1982/83:100 och med anledning av motionerna 1982/83:948 yrkande 10, 1982/83:967 yrkande 4 och 1982/83:1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande föreslagen minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, föreslaget förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84 och föreslagen ökning av viss del av förstärkningsresursen med avslag på proposition 1982/83:100 och med anledning av motionerna 1982/83:948 yrkande 10, 1982/83:967 yrkande 4 och 1982/83:1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Praktisk arbetslivsorientering (punkt 1, mom. 6)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "SÖ har" och slutar "av förstärkningsresursen" bort ha följande lydelse:

Skolan skall ge goda kunskaper och färdigheter och fostra eleverna till medvetna och ansvarskännande samhällsmedborgare. Ett viktigt mål för skolan är att ge sina elever en bra arbetslivsförberedelse.

I läroplanen för grundskolan har praktisk arbetslivsorientering (prao) fått ett stort utrymme. Inom ramen 6–10 veckor i grundskolan skall skolstyrelsen besluta om praons förläggning till stadier och årskurser och också se till att arbetslivsorienteringen på högstadiet omfattar tre olika sektorer av vårt arbetsliv. Det finns också en mycket medveten strävan i hela läroplanen att göra all undervisning så verklighetsanknuten som möjligt, där erfarenheter från arbetslivet blir ett naturligt inslag.

I årets budgetproposition föreslås att statsbidrag inte längre skall utgå till kommunerna för den lärartid som motsvarar elevernas prao under högstadiet. På detta sätt avser regeringen att spara 148 milj. kr., varav 20 milj. kr. föreslås återgå till kommunerna i form av en särskild resurs. Därigenom bryts det fina samband mellan skola och arbetsliv som är på väg att växa fram i enlighet med läroplanens intentioner. Detta är ett dråpslag mot skolans arbetslivsförberedande roll.

Förslaget innehåller många brister och bygger i långa stycken på felaktiga förutsättningar. Här skall redovisas några.

Besparingen förutsätter helklass-prao, dvs. att alla elever i klassen har prao samtidigt. Men mer än hälften av landets kommuner har s. k. halvklass-prao, där halva klassen går ut på praktik medan den andra hälften har

undervisning på vanligt sätt och då friställs inga lärartimmar och det blir heller ingen besparing. Det finns många goda skäl till att kommunerna valt att ha halvklass-prao, t. ex. en begränsad arbetsmarknad som inte kan ta emot en hel klass på en gång, vilket är fallet på många små orter och i glesbygd, eller att man helt enkelt anser att det finns pedagogiska fördelar med att läsa med halv klass. Under sådana förutsättningar blir det för dessa kommuner ingen besparing.

Regeringen utgår också i sitt besparingsförslag från att alla kommuner har fyra veckors prao på högstadiet. Så är inte fallet. Det är som tidigare nämnts kommunens skolstyrelse som beslutar om praons förläggning till årskurs och stadium. Många kommuner har valt att bara lägga ut tre veckors prao på högstadiet. I dessa fall innebär besparingsförslaget att kommunen själv får betala undervisningen i skolan under den fjärde veckan.

Således föreligger inte två av de viktigaste förutsättningarna för förslagets genomförande men det bortser regeringen ifrån. Regeringen gör dessutom avsteg från en viktig princip, nämligen den att skolan skall vara målstyrd och inte regelstyrd. Regering och riksdag skall ange de övergripande målen och dra upp riktlinjer för verksamheten men kommunerna skall ha det lokala ansvaret för verksamhetens utformning. Med det här förslaget utövar regeringen en detaljstyrning genom att ändra statsbidragsgivningen. Rättar sig inte kommunerna därefter, blir resultatet en kostnadsövervältring från staten till kommunerna. Detta kan utskottet inte acceptera.

Granskas förslaget ytterligare kan fler felaktigheter påvisas. Regeringen utgår från en besparing som omfattar alla lärarveckotimmar i en klass minus tillvalsblocket som man beräknar till 11 % av lektionstiden. Men i verkligheten är reduktionen mycket större. Även i ämnena matematik, engelska, idrott och slöjd har man oftast grupper som är sammansatta av elever från flera klasser i samma årskurs. Detta bortser regeringen från. För att man skall få ut full besparingseffekt krävs det att inte bara hela klassen utan även hela årskursen går ut i prao samtidigt. Därvid ökar anspråken på tillgängliga prao-platser i motsvarande grad. Då blir det inte bara små orter som får problem utan det blir bekymmer över praktiskt taget hela landet.

Mot bakgrund av de många problem av praktisk natur som uppkommer är det svårt att se att förslaget i proposition 1982/83: 100 skulle innebära att kommunerna kan spara 128 milj. kr. Besparingsförslaget bör därför avvisas av riksdagen.

Regeringen bör bättre utreda vilka praktiska möjligheter kommunerna har att på högstadiet göra besparingar i vad gäller elevernas prao utan att komma i konflikt med den nya läroplanens intentioner och utan att övervältra kostnader på kommunerna.

Det bör vidare ankomma på regeringen att i tilläggsbudget av riksdagen

begära de ytterligare medel som behövs för driften av grundskolan under budgetåret 1983/84 utöver budgetpropositionens belopp.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1982/83: 100, med anledning av motion 1982/83: 967 yrkande 4 och med bifall till motionerna 1982/83: 948 yrkande 10 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande föreslagen minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, föreslaget förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84 och föreslagen ökning av viss del av förstärkningsresursen med avslag på proposition 1982/83: 100, med bifall till motionerna 1982/83: 948 yrkande 10 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del och med anledning av motion 1982/83: 967 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Praktisk arbetslivsorientering (punkt 1, mom. 6)

Jörgen Ullenhag (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "SÖ har" och slutar "av förstärkningsresursen" bort ha följande lydelse:

Skolan skall ge goda kunskaper och färdigheter och fostra eleverna till medvetna och ansvarskännande samhällsmedborgare. Ett viktigt mål för skolan är att ge sina elever en bra arbetslivsförberedelse.

I läroplanen för grundskolan har praktisk arbetslivsorientering (prao) fått ett stort utrymme. Inom ramen 6–10 veckor i grundskolan skall skolstyrelsen besluta om praons förläggning till stadier och årskurser och också se till att arbetslivsorienteringen på högstadiet omfattar tre olika sektorer av vårt arbetsliv. Det finns också en mycket medveten strävan i hela läroplanen att göra all undervisning så verklighetsanknuten som möjligt, där erfarenheter från arbetslivet blir ett naturligt inslag.

I årets budgetproposition föreslås att statsbidrag inte längre skall utgå till kommunerna för den lärartid som motsvarar elevernas prao under högstadiet. På detta sätt sparar regeringen 148 milj. kr., varav 20 milj. kr. föreslås återgå till kommunerna i form av en särskild resurs.

Förslaget innehåller många brister och bygger i långa stycken på felaktiga förutsättningar. Här skall redovisas några.

Besparingen förutsätter helklass-prao, dvs. att alla elever i klassen har prao samtidigt. Men mer än hälften av landets kommuner har s. k. halvklass-prao, där halva klassen går ut på praktik medan den andra hälften har undervisning på vanligt sätt och då friställs inga lärartimmar och det blir heller ingen besparing. Det kan finnas många goda skäl till att kommunerna valt att ha halvklass-prao, t. ex. en begränsad arbetsmarknad som inte kan

ta emot en hel klass på en gång, vilket är fallet på många små orter och i glesbygd, eller att man helt enkelt anser att det finns pedagogiska fördelar med att läsa med halv klass. Under dessa förutsättningar blir det i dessa kommuner ingen besparing.

Regeringen utgår också i sitt besparingsförslag från att alla kommuner har fyra veckors prao på högstadiet. Så är inte fallet för alla kommuner. Det är nämligen kommunens skolstyrelse som beslutar om praons förläggning till årskurs och stadium. Därför har många kommuner bara tre veckors prao på högstadiet. I dessa fall innebär besparingsförslaget att kommunen själv får betala undervisningen i skolan under den fjärde veckan.

Granskas förslaget ytterligare kan fler felaktigheter påvisas. Regeringen utgår från en besparing som omfattar alla lärarveckotimmar i en klass minus tillvalsblocket som man beräknar till 11 % av lektionstiden. Men i verkligheten är reduktionen mycket större. Även i ämnena matematik, engelska, idrott och slöjd har man oftast grupper som är sammansatta av elever från flera klasser i samma årskurs. Detta bortser regeringen från. För att man skall få ut full besparingseffekt krävs det att inte bara hela klassen utan även hela årskursen går ut i prao samtidigt. Därvid ökar anspråken på tillgängliga prao-platser i motsvarande grad. Då blir det inte bara små orter som får problem utan det blir bekymmer över praktiskt taget hela landet.

Mot bakgrund av de många problem av praktisk natur som uppkommer är det svårt att se att förslaget i proposition 1982/83: 100 skulle innebära att kommunerna kan spara 128 milj. kr. Det är därför inte nu möjligt att ta ställning till besparingsförslaget, vilket bör avvisas av riksdagen.

Regeringen bör bättre utreda vilka praktiska möjligheter kommunerna har att på högstadiet göra besparingar i vad gäller elevernas prao utan att komma i konflikt med den nya läroplanens intentioner. Denna utredning bör göras i samråd med Svenska kommunförbundet. Regeringen bör få bemyndigande att – när kommunernas möjligheter att göra besparingar har utretts – fatta beslut om förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/84 m. m. Regeringens beslut bör anmälas för riksdagen under budgetåret 1983/84. Samtidigt bör regeringen i tilläggsbudget av riksdagen begära de ytterligare medel som behövs för driften av grundskolan under budgetåret 1983/84 utöver budgetpropositionens belopp.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1982/83: 100 och med bifall till motion 1982/83: 967 yrkande 4 och med anledning av motionerna 1982/83: 948 yrkande 10 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande föreslagen minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, föreslaget förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/

84 och föreslagen ökning av viss del av förstärkningsresursen med avslag på proposition 1982/83: 100, med bifall till motion 1982/83: 967 yrkande 4 och med anledning av motionerna 1982/83: 948 yrkande 10 och 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Praktisk arbetslivsorientering (punkt 1, mom. 6)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "SÖ har" och slutar "av förstärkningsresursen" bort ha följande lydelse:

Regeringen har som grund för sina besparingskalkyler räknat med att undervisningen i tillvalsämnena, som bedrivs i grupper med elever från flera klasser, måste fortgå under prao-veckorna. Mycket talar emellertid för att det inte räcker med detta. Även annan undervisning är organiserad på samma sätt. Det gäller matematik och engelska. Det gäller på flera håll för idrottsämnet. Undervisningen i naturorienterande ämnen är ofta organiserad i 20-grupper, där eleverna kommer från flera klasser. Om undervisningen av dessa skäl måste fortgå i större utsträckning än regeringen räknat med, innebär det att kommunerna inte för sin del kan göra de besparingar som motsvarar minskningen av statsbidraget.

För att det föreslagna systemet skall fungera måste alltid alla elever i en klass vara ute på prao samtidigt. Detta går ut över lärarnas möjligheter att under dessa veckor arbeta med små elevgrupper och ge stödundervisning. Reformen drabbar i likhet med andra sparåtgärder på skolans område framför allt de sämst ställda eleverna och deras särskilda behov. Dessutom omfattar besparingen lärartimmar som motsvarar omkring 900 lärartjänster, något som både kan bidra till ökad arbetslöshet och försämrad undervisning.

Mot bakgrund av de problem av praktisk natur som uppkommer är det svårt att se att förslaget i proposition 1982/83: 100 skulle innebära att kommunerna kan spara 128 milj. kr. Bidraget till driften av grundskolor m. m. bör därför ökas med detta belopp. Regeringens förslag beträffande praon bör avvisas av riksdagen.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på proposition 1982/83: 100 och med bifall till motionerna 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del och 1982/83: 948 yrkande 10 och med anledning av motion 1982/83: 967 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande föreslagen minskning av bidraget till veckotimmar för basresurser på högstadiet, föreslaget förskott på bidrag till basresurser på högstadiet för redovisningsåret 1983/

84 och föreslagen ökning av viss del av förstärkningsresursen med avslag på proposition 1982/83: 100, med bifall till motionerna 1982/83: 1392 yrkandena 1 samt 2 i denna del och 1982/83: 948 yrkande 10 och med anledning av motion 1982/83: 967 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Nya bestämmelser om rätt till hemspråksundervisning (punkt 1, mom. 7)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

I nuvarande statsfinansiella läge är det nödvändigt att göra besparingar och omprioriteringar på åtskilliga områden. Detta gäller också hemspråksundervisningen. Den ovillkorliga rätten till hemspråksundervisning bör begränsas för de elever som behärskar svenska utan svårigheter och har obefintliga kunskaper i hemspråket. Det bör i stället ankomma på skolan att bedöma om dessa elever skall få hemspråksundervisning på samma sätt som skolan bedömer vilka elever som skall få stödundervisning i svenska. För budgetåret 1983/84 bör besparingseffekten härav uppgå till 40 milj. kr. För att denna besparing skall uppnås under budgetåret 1983/84 bör utbetalningen av förskott på hemspråksundervisningen under detta år reduceras med belopp motsvarande besparingen.

I ett längre perspektiv bör, såsom framhålls i motion 1982/83: 581, ytterligare besparingar vara möjliga. Språk- och kulturarvsutredningen bör kunna ge underlag för sådana bedömningar. På basis av SKU:s slutsatser bör det ankomma på regeringen att genomföra den ytterligare belysning av besparingsmöjligheterna som förespråkas i motion 1982/83: 581.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83: 581 yrkande 14 och 1982/83: 2174 yrkandena 7 samt 8 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. att riksdagen beträffande nya bestämmelser om rätt till hemspråksundervisning med bifall till motionerna 1982/83: 581 yrkande 14 och 1982/83: 2174 yrkandena 7 samt 8 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Försöksverksamhet med särskild skolenhet för invandrarbarn (punkt 1, mom. 10)

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "SÖ har" och slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 849 yrkande 2 som sin mening bör ge till känna för regeringen att kommun som så önskar bör få anordna försöksverksamhet med särskild grundskoleenhet där undervisningen bedrivs på invandrarspråk, i första hand på finska. Följande riktlinjer bör gälla för verksamheten.

Den särskilda skolverksamheten skall bedrivas vid en skolenhet i kommunen i en omfattning som fullt utbyggd motsvarar högst hälften av antalet basresurser vid skolanläggningen. Den särskilda skolverksamheten får omfatta samtliga årskurser i grundskolan och skall utgöra en eller flera arbetsenheter som sammansätts vertikalt. Den pedagogiska ledningen utövas av en studierektor. En självklar förutsättning för den särskilda skolverksamheten bör vara att undervisning på och i svenska gradvis införs på åtminstone mellan- och högstadierna. Ett av målen för utbildningen måste vara att eleverna efter avslutad skolgång skall kunna tillgodogöra sig fortsatt utbildning där undervisningsspråket är svenska.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande kommunal försöksverksamhet med särskild skolenhet för invandrarbarn med bifall till motion 1982/83: 849 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Vissa frågor om hemspråksundervisning (punkt 1, mom. 11)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar "Utskottet avstyrker" och slutar "berörda frågorna" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör riksdagen med bifall till motion 1982/83: 1611 yrkandena 1–4 som sin mening ge regeringen till känna att begreppet hemspråksundervisning bör bytas ut mot modersmålsundervisning, att undervisningen bör göras obligatorisk och att undervisningen i största möjliga utsträckning bör ske i enspråkig grupp. Statsbidrag bör fr. o. m. budgetåret 1984/85 utgå med 1,5 lärarveckotimmar per elev. Är antalet elever färre än fyra skall varje elev garanteras minst fem timmars undervisning per vecka.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. att riksdagen beträffande utbyte av begreppet hemspråksunder-

visning mot modersmålsundervisning m. m. med bifall till motion 1982/83: 1611 yrkandena 1–4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Statsbidrag till fristående skolor (punkt 1, mom. 12)

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp) och Larz Johansson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Riksdagen har" och slutar "till känna" bort ha följande lydelse:

I riksdagsbeslutet hösten 1982 har det statliga bidraget till fristående skola fastställts till genomsnittligt 5000 kr. per elev räknat i det löneläge som låg till grund för beräkningarna i budgetpropositionen 1982, vilket är 5350 kr. enligt löneläget i 1983 års budgetproposition. Riksdagen har givit regeringen bemyndigande att fatta beslut om statsbidrag till fristående skolor enligt vissa riktlinjer. Medlen anvisas under det förslagsanslag, som årligen beräknas för undervisning av skolpliktiga barn. Statsbidraget till fristående skolor och statsbidraget till grundskolor fungerar i fortvarighetstillståndet som kommunicerande kärl, varför ett beslut om statsbidrag till fristående skola inte är låst till budgetarbetet på samma sätt som andra anordningar. Utskottet anser mot denna bakgrund att prövning av bidragsansökningar avseende läsåret 1983/84 bör ske så snart som möjligt. Skulle prövningen och beslutet dra in på budgetåret 1983/84, bör ett beslut om statsbidrag dock avse hela läsåret 1983/84. Den i propositionen föreslagna anordningen med ett tillfälligt överlevnadsbidrag till ej statsunderstödda Waldorfskolor blir därmed inte nödvändig. Vad gäller prövning av bidragsansökan som avser något av de följande budgetåren bör inte krävas ett och ett halvt års handläggningstid såsom nu skett i budgetpropositionen för det första ansökningstillfället. Det bör räcka med att ansökan lämnas in nio månader före det tilltänkta första bidragsåret för skolan i fråga. Vad utskottet anfört om statsbidrag till fristående skolor m. m. bör riksdagen med avslag på proposition 1982/83: 100 och med bifall till motionerna 1982/83: 581 yrkande 4, 1982/83: 943 och 1982/83: 948 yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna.

13. Statsbidrag till fristående skolor (punkt 1, mom. 12)

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Riksdagen har" och slutar "till känna" bort ha följande lydelse:

Utskottet har inte något att erinra mot vad som anförs om bidrag till

fristående skolor i budgetpropositionen och avstyrker motionerna 1982/83: 581 yrkande 4, 1982/83: 943 och 1982/83: 948 yrkande 4.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen beträffande statsbidrag till vissa Waldorfskolor med avslag på motionerna 1982/83: 581 yrkande 4, 1982/83: 943 och 1982/83: 948 yrkande 4 godkänner vad som har förordats i proposition 1982/83: 100,

14. Träning i svenska språket i förskola och skola (punkt 1, mom. 13)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Utskottet erinrar" och på s. 13 slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Under lång tid har skolan försummat att ge eleverna de solida kunskaper i svenska språket som krävs för att detta skall vara ett effektivt kommunikationsmedel. Påverkan av barnens språk har skett med överdriven försiktighet. Formkraven har fått stå tillbaka av rädsla för att skada elevernas vilja att kommunicera. Därmed har skolan underlåtit att ge framför allt de barn som kommer från språkligt torftiga miljöer ett fungerande språk. Den språkliga träningens inverkan på tankeförmågan har förbisetts.

Språket är vårt viktigaste medel för att kommunicera. Kommunikationen blir – och förblir – bristfällig, om eleverna inte fått respekt för språket och en vilja att ge det språkliga uttrycket ett riktigt innehåll och en korrekt form. Goda kunskaper i svenska språket och en klar begreppsbild är nödvändiga förutsättningar för att förstå samhällsdebatten, påverka och söka kunskaper och upplevelser i litteraturen. Sådana kunskaper är dessutom en nödvändig förutsättning för effektiv inlärning av och goda färdigheter i främmande språk. Om inte fordringarna skärps på skolans språkundervisning kommer ett språkligt förfall att breda ut sig och föras vidare till nya generationer.

Genom hela utbildningssystemet måste eleverna övas till ett vårdat tal. Språkträningen skall ha en framskjuten plats redan i förskolan. Regeringen bör uppdra åt socialstyrelsen och skolöverstyrelsen att vidta åtgärder som kan främja en sådan utveckling. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1982/83: 581 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. att riksdagen beträffande träning i svenska språket i förskola och skola med bifall till motion 1982/83: 581 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Lågstadieåtgärder (punkt 1, mom. 15)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Utskottet anser" och slutar "reglerade tjänster" bort ha följande lydelse:

Barn på lågstadiet visar svårigheter att anpassa sig till skolmiljön. Regeringen vill nu försöka bemästra dessa problem genom att tillföra lågstadiet ytterligare resurser. Problemen bör hanteras med större realism. Huvudfrågan är inte resurser utan hur verksamheten i förskola och grundskola skall organiseras för att barnens utveckling skall stimuleras så effektivt som möjligt under den period av deras liv då viljan och förmågan till medveten inlärning och imitation är som störst.

Arbetet i förskolan måste efter hand som barnen blir äldre och mognare få en klart skolförberedande inriktning. Målet måste vara att verksamheten i förskolan och grundskolan direkt anknyter till varandra och präglas av metodisk kontinuitet. Övergången mellan skolformerna måste ske med hänsyn till den enskilde elevens mognad. En tidigare skolstart än vid sju års ålder innebär många fördelar. Sexåringar visar ofta tecken på att tröttna på verksamheten i förskolan vilket får som konsekvens en utpräglad oro även under följande år. En flexibel skolstart i intervallet sex till åtta år är mot denna bakgrund angelägen.

Utskottet vill understryka att barnens anpassningssvårigheter på lågstadiet aldrig kan bemästras utan en aktiv föräldrainsats. Familjen har en grundläggande uppgift i att fostra barnen så att en harmonisk skolstart underlättas. Kontakter mellan hem och skola är vitala, särskilt i de lägre årskurserna.

Utskottet anser inte att regeringen i proposition 1982/83: 100 anvisar realistiska vägar för att förbättra situationen på lågstadiet. Temporära personalförstärkningar kan inte förändra de grundläggande orsakerna till dagens problem.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. att riksdagen beträffande åtgärder på lågstadiet med bifall till motion 1982/83: 2174 yrkandena 6 samt 8 i denna del avslår proposition 1982/83: 100 och motion 1982/83: 948 yrkande 8,

16. Återföring av tid för fria aktiviteter till tid för undervisning (punkt 1, mom. 19)

Jörgen Ullenhag (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Riksdagens beslut" och slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

I den nya läroplanen har den timplanebundna tiden för mellanstadiet minskats med två timmar till förmån för fria aktiviteter. För högstadiet avsätts fem timmar. Avsikten var att de fria aktiviteterna skulle anknytas till ämnena i skolan. Så har normalt inte blivit fallet. Med hänsyn härtill och till att allt fler elever visar brister i grundläggande kunskaper och färdigheter som att läsa, skriva och räkna finns det enligt utskottets mening anledning att undersöka möjligheten att återföra hela eller viss del av tiden för de fria aktiviteterna till den timplanebundna verksamheten. Detta är ett led i strävan att höja kvaliteten på elevernas kunskaper. Det kan visserligen sägas att det inte gått lång tid sedan den nya läroplanen infördes men erfarenheterna är så entydiga att överväganden av det slag som utskottet förordat bör göras redan nu. Riksdagen bör med bifall till motion 1982/83: 967 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 19 bort ha följande lydelse:

19. att riksdagen beträffande återföring av tid för fria aktiviteter till tid för undervisning med bifall till motion 1982/83: 967 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. Bidrag till samlad skoldag (punkt 1, mom. 20)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar "Utskottet anser" och slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Den samlade skoldagen är en del av skolans pedagogiska verksamhet. Erfarenheterna visar att ett särskilt statsbidrag till samlad skoldag har lett till missuppfattningar beträffande syftet med den samlade skoldagen. Riksdagen bör därför ompröva sitt tidigare beslut om ett särskilt statsbidrag till samlad skoldag och avskaffa detsamma. Statsbidrag till fria aktiviteter med pedagogiskt syfte knutna till den samlade skoldagen bör framdeles utgå ur förstärkningsresursen. Det bör ankomma på regeringen att med anledning av vad som föreslagits göra erforderliga ändringar i gällande bestämmelser om utbetalning av förskott på statsbidraget till grundskolan.

dels att utskottets hemställan under 20 bort ha följande lydelse:

20. att riksdagen beträffande bidraget till fria aktiviteter knutna till den samlade skoldagen med bifall till motion 1982/83: 2174 yrkandena 4 och 5 samt 8 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. Översyn av hur skolans resurser används (punkt 1, mom. 21)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "yrkande 20" bort ha följande lydelse:

Resurserna för grundskolan har i reala termer nästan fördubblats sedan den infördes år 1962. Staten satsar innevarande år ca 13 miljarder kronor på grundskolan och kommunerna ungefär lika mycket, dvs. stat och kommun satsar sammanlagt ca 26 miljarder kronor per år. Antalet elever per heltidsanställd lärare i det obligatoriska skolväsendet är i Sverige lägst i världen, nämligen i genomsnitt en heltidsanställd lärare för 14 elever. Vad gäller det frivilliga skolväsendet har såväl de statliga som de kommunala kostnaderna för gymnasieskolan ökat starkt under den senaste tioårsperioden.

För litet resurser kan inte anföras som orsak till bristerna i utbildningsresultat eller till den utslagning ur grundskolan som blivit ett resultat av skolleda och tristess. Vad som krävs är mer positiva attityder till utbildning och kunskapsinhämtande och att resurserna sätts in för att åstadkomma en utbildning som sätter kunskap och kvalitet främst.

Det är av vikt att det lokala utvecklingsarbetet nu med kraft inriktas på att frigöra resurser i syfte att ge utrymme för omprioritering och effektivisering. Syftet härmed bör vara att förbättra arbetssituationen för elever och lärare. En av vägarna till detta kan vara att sätta samman undervisningsgrupperna så, att spännvidden och spänningarna inom gruppen blir så små som möjligt. Skolans bedömning av hur man bäst gagnar alla elevers intressen bör vara vägledande.

En samlad översyn av hur skolans resurser används är enligt utskottets mening angelägen. Inom ramen för en sådan översyn bör olika vägar prövas att omprioritera tillgängliga medel till förmån för skolans huvuduppgift att till eleverna förmedla kunskaper och färdigheter. En överföring av tiden för de fria aktiviteterna till den timplanebundna verksamheten är ett sätt att stärka skolans kunskapsförmedlande insats.

Utskottet vill till slut framhålla att ett resultat av den av utskottet förordade översynen kan bli ett nytt statsbidragssystem. Strävan bör vara att ytterligare öka det lokala ansvaret för resursfördelningen.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. att riksdagen beträffande en översyn av hur skolans resurser används med bifall till motion 1982/83: 581 yrkande 20 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

19. Anslagsberäkning (punkt 1, mom. 22)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 5, 9, 15 och 17

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar "Med hänvisning" och slutar "12 975 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående avstyrker utskottet de förslag om ökning av anslaget som förs fram i motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del och 1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del. Vidare tillstyrker utskottet de förslag om en minskning av anslaget som förs fram i motion 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del. Enligt utskottets mening bör anslaget räknas upp med 37 milj. kr. med anledning av utskottets förslag att återföra till skolväsendet lärarresurser på högstadiet motsvarande kostnaderna för lärare under en vecka. Riksdagen bör alltså till Bidrag till driften av grundskolor m.m. för budgetåret 1983/84 anvisa (12 975 000 000 + 37 000 000 − 40 000 000 − 30 000 000 − 23 000 000 =) 12 919 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. att riksdagen med anledning av proposition 1982/83: 100 och med bifall till motion 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del och med avslag på motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del och 1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del till *Bidrag till driften av grundskolor m.m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 12 919 000 000 kr.

20. Anslagsberäkning (punkt 1, mom. 22)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 2 och 8

Nils Berndtson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar "Med hänvisning" och slutar "12 975 000 000 kr." bort ha följande lydelse:

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående tillstyrker utskottet de förslag om ökning av anslaget som förs fram i motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del och 1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del samt avstyrker de förslag om en minskning av anslaget som förs fram i motion 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del. Riksdagen bör alltså till Bidrag till driften av grundskolor m.m. för budgetåret 1983/84 anvisa (12 975 000 000 + 270 000 000 + 128 000 000 =) 13 373 000 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. att riksdagen med anledning av proposition 1982/83: 100 och med bifall till motionerna 1982/83: 1392 yrkande 2 i denna del och

1982/83: 1917 yrkande 8 i denna del samt med avslag på motion 1982/83: 2174 yrkande 8 i denna del till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 13 373 000 000 kr.

Särskilda yttranden

1. Praktisk arbetslivsorientering (punkt 1, mom. 6)

Per Unckel, Ryne Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anför:

I anslutning till diskussionerna om en förändring av den praktiska arbetslivsorienteringen (praon) har värdet av den praktiska verksamheten understrukits. Det är viktigt att framhålla att en bättre anpassning av högstadiets arbete till elevernas önskemål är det naturligaste sättet att stimulera till en fullgod arbetsinsats. Ett effektivt utnyttjande av tillvalen och temastudierna kan bidra härtill. Genom ett borttagande av reglerna om att tillval inte får anordnas om risk för könsojämlikhet föreligger skulle skolan kunna erbjuda också de praktiskt inriktade eleverna en mera meningsfull utbildning.

Praon får med sådana förändringar av valmöjligheterna en delvis annan funktion. Den rena yrkesinformationen ställs i förgrunden. De vinster som en förändring av arbetssättet på högstadiet skulle medföra skulle enligt vår mening motverka de förluster som regeringens prao-förslag riskerar leda till.

2. Statligt stöd till fristående skolor (punkt 1, mom. 12)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anför:

Med anledning av proposition 1982/83: 1 om skolor med enskild huvudman tillstyrkte moderata samlingspartiet i motion 1982/83: 39 temporärt regeringens förslag om kriterier för statsbidrag till fristående skola. Samtidigt begärde vi att regeringen skulle återkomma med ett nytt förslag med innebörden att varje fristående skola, som uppfyller skollagens krav för godkännande, skall kunna erhålla statligt bidrag motsvarande högst kostnaderna för elever i det allmänna skolväsendet. Riksdagen anslöt sig till regeringens förslag.

Den förhalning som präglat handläggningen av statsbidrag till fristående skolor bekräftar de farhågor vi gav uttryck för vid riksdagsbehandlingen av det nya statsbidragssystemet hösten 1982. Med den automatik i bidragssystemet som skulle följa av det förslag vi då i första hand ville se förverkligat hade risken för administrativa förseningar kunnat undvikas. Dessutom hade det varit möjligt att eliminera det stora mått av godtycke som blir

konsekvensen om en regering tänker sig att ge statsbidrag enbart till vissa fristående skolor – utan hänsyn till andra skolors kompetens och värde för eleverna.

En generösare bidragsgivning till fristående skolor ger inte bara mångfald, vitalitet och pedagogisk förnyelse utan innebär också en effektivare resursanvändning.

Utskottet kommer att vid ett senare tillfälle behandla ett moderat motionskrav av samma innebörd som vårt förslag från hösten 1982.

3. Skolstart från sex års ålder (punkt 1, mom. 14)

Jörgen Ullenhag (fp) anför:

I dag går nästan samtliga barn i förskola från sex års ålder. Många av dessa barn är redan då mogna att lära sig läsa och räkna, medan andra inte uppnår denna mognad förrän senare. Förskolans pedagogik och metodik går emellertid inte ut på att lära barnen att läsa och räkna. Man försitter i många fall viktiga inlärningstillfällen. Folkpartiet anser därför att skolplikten bör gälla från sex år. Kraven på de enskilda eleverna måste dock anpassas till mognadsgraden.

Jag har inget att erinra mot regeringens förslag till punktinsatser på lågstadiet. De är emellertid tillfälliga åtgärder. En tidigare skolstart med ett arbetssätt som tar hänsyn till barnens behov är enligt min mening en åtgärd som i fortvarighetstillståndet skulle bidra till en bättre arbetssituation på lågstadiet.

Förstärkningsresursens uppbyggnad och innehåll

(uttryckt i antal veckotimmar per elev)

	Undervisningsinsatser		Andra insatser		Summa
Prop. 1977/78:85, UbU 1977/78:21 (fr.o.m. 1978/79)					
1. Resurstimmar:					
fritt valt arbete			0,0505		
20 % av resurstimmarna på högstadiet			0,0174		
maskinskrivning			0,0075		
övriga resurstimmar	0,1496				
2. Slöjd	0,0210				
3. Specialundervisning	0,3000				
4. Musik (frivillig)			0,0070		
5. Stödundervisning			0,0008		
6. Kvarstannandevakt			0,0022		
	0,4706		0,0854		
Överföring till länsskolnämndsresursen	−0,0020		−0,0010		
	0,4686		0,0844		
avrundat	0,469		0,084		
Överföring från undervisningsinsatser till andra insatser	−0,003		+0,003		
	0,466		0,087		0,553
Prop. 1978/79:180, UbU 1978/79:45 och prop. 1979/80:100, UbU 1979/80:26 (fr.o.m. 1980/81)					
Delad klass på högstadiet	+0,0095				0,5625
Prop. 1978/79:180, UbU 1978/79:45 och prop. 1981/82:100, UbU 1981/82:17 (fr.o.m. 1982/83)					
1. Minskat antal fria aktiviteter på högstadiet			−0,0043		
2. Ökad personaltäthet i orienteringsämnen för hemkunskapsmoment på lågstadiet			+0,0053	0,0097	
3. Nya fria aktiviteter på mellanstadiet			+0,0087		
4. Ökad lärartäthet på högstadiet (teknik)	+0,0048				
5. Delad klass på mellanstadiet	+0,0093	0,0141			0,5863
Prop. 1981/82:100, UbU 1981/82:17					
1. Syo + uppföljande syo m.m.			+0,0223		
2. Vikariekostnader	+0,0298				0,6384
Prop. 1982/83:100, UbU 1982/83:20					
Besök under prao			+0,0058		0,6442

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983